
De professionele en persoonlijke groei van de LO-docent met betrekking tot lichaamstaal.

Scriptie

De Haagse Hogeschool – Klas 4B 2010-2011

Wendy de Boon (07012152)

Maxime van Kraaij (07017243)

LICHAAMSTAAL

Boekdelen kan ik spreken,
in houding en gebaar
geen letters, woorden en geen hele zinnen
wordt men bij mij dan ook gewaar.

Wel kan men zien 't hele verhaal
van boosheid, liefde of verdriet
't is van mijn lichaam af te lezen
Zo moeilijk lezen is dat niet.

Een geluidloos schrijven, zonder woorden
Men noemt dat non-verbaal
een ieder kan 't schrijven
zijn eigen lichaamstaal!

By Jacques Sterk,

Voorwoord

Deze scriptie over lichaamstaal hebben we geschreven in het kader van onze opleiding leraar lichamelijke opvoeding aan de Haagse Hogeschool. Het is geschreven tijdens ons 4^e studiejaar in de periode 2010-2011.

Voor het schrijven van deze scriptie hebben we gebruik gemaakt van een literatuur onderzoek en een onderzoek door middel van enquêtes. Beide hebben wij een LIO traject gelopen op VO (voortgezet onderwijs) scholen. Het laatst genoemde onderzoek is op deze scholen verricht.

We hebben deze scriptie geschreven om er achter te komen hoe groot de invloed is van lichaamstaal binnen ons vakgebied. Het is dus bestemd voor docenten binnen het vak LO.

Ten slotte vermelden wij dat deze scriptie mede tot stand is gekomen dankzij onze begeleidster Jacoline van Riet. Tevens willen wij de LO-docenten van het Segbroek College en HML bedanken voor hun medewerking met betrekking tot de enquêtes

's-Gravenhage, december 2010.

Inhoudsopgave

Samenvatting	6
Inleiding	7
Hoofdstuk 1: Wat verstaan we onder lichaamstaal	8
1.1. Lichaamstaal	8
1.2. De LO-docent	9
1.3. Interpretaties lichaamstaal	10
1.4. Theorie Amerikaanse Psycholoog Mehrabian	10
1.5. Uiting gevoelens d.m.v. lichaamstaal	11
1.5.1. Basisemotie boos	12
1.5.2. Basisemotie verdrietig	13
Hoofdstuk 2: Op wat voor manieren kun je lichaamstaal afgeven?	14
2.1. Het hoofd	14
2.1.1. “Je hoofd laten hangen”	14
2.1.2. Arrogantie	14
2.1.3. Schuin hoofd	15
2.1.4. Nieuwsgierig aagje	15
2.1.5. Ik snap er niets van	15
2.2. Nek en schouders	16
2.2.1. Schouders optrekken	16
2.2.2. Ik weet het niet	16
2.2.3. Afhangende schouders	16
2.3. Romp en bekkengebied	17
2.3.1. De rug	17
2.3.1.1. Holle rug	17
2.3.2. De borstkas	17
2.3.2.1. Vooruitgestoken borst	17
2.3.2.2. Naar binnen gehouden borst	17
2.3.2.3. Verschil tussen mannen en vrouwen	18
2.3.3. De buikholte	18
2.3.3.1. Het bekken kantelen	18
2.3.3.2. Heupwiegen	18
2.3.3.3. De buik	19
2.4. Extremiteten, benen en armen	20
2.4.1. Benen	20
2.4.1.1. Kleine en grote stappen	20
2.4.1.2. Afrollen van de voeten	20
2.4.1.3. Op je tenen lopen	20
2.4.2. De knieën	20
2.4.2.1. Knikkende knieën	20
2.4.2.2. Nonchalant	20
2.4.2.3. De benen kruisen	20
2.4.3 De armen	20
2.4.3.1. Armen over elkaar	21

2.4.3.2. Handgebaren	21
2.4.3.3. Handhouding	21
2.5. De ogen	22
2.6. Lichamelijke eigenschappen	24
Hoofdstuk 3. Dit is wie ik ben en zo word ik gezien	24
3.1. Aspecten	25
3.1.1. Relatieaspect	25
3.1.2. Appellerend aspect	25
3.1.3. Expressieve aspect	25
3.1.4. Acceptatie	25
3.1.5. Terug relaterend naar lichaamstaal	26
3.2. Het Johari-window	27
3.2.1. Functionele zelf	27
3.2.2. Blinde vlek	27
3.2.3. Privé-ruimte	27
3.2.4. Onbewuste	28
3.2.5. De samenhang van de kwadranten	28
3.2.6. Conclusie Johari-window	29
Hoofdstuk 4: Wat is de kracht van lichaamstaal?	30
4.1. Pedagogisch klimaat	31
4.1.1. Opvallend aspect	31
4.1.2. Welbevinden van leerlingen	32
4.1.3. Relatie	33
4.1.4. Streven	33
Hoofdstuk 5: Onze eigen lichaamstaal als docent LO	34
5.1. Wendy over Maxime	35
5.2. Maxime over Wendy	37
Hoofdstuk 6: Onderzoek	39
6.1. Samenvatting	40
6.2. Introductie	41
6.3. Literatuur	42
6.3.1. Gastheer	42
6.3.2. Presentator	42
6.3.3. Didacticus	43
6.3.4. Pedagoog	43
6.3.5. Afsluiter	43
6.4. Methode van onderzoek	44
6.5. Resultaten Segbroek College	46
6.5.1. Docente BAN	46
6.5.2. Docente MOL	47
6.5.3. Docent OVK	48
6.5.4. Docente HEU	49

6.5.5. Docent SEB	50
6.5.6. Docent BOM	51
6.5.7. Docent SCM	52
6.5.8. Docent KIL	53
6.6. Resultaten HML (Haagse Montessori Lyseum)	54
6.6.1. Docente BM	54
6.6.2. Docente BA	55
6.6.3. Docente KL	56
6.6.4. Docent RJ	57
6.6.5. Docent GS	58
6.6.6. Docent PJ	59
6.7. Conclusie/aanbevelingen	60
6.7.1. Onderzoek Segbroek College	60
6.7.2. Onderzoek HML	62
6.8. Discussie	64
6.8.1. Literatuur	64
6.8.2. Enquête	64
Hoofdstuk 7: Persoonlijke en HALO visie op de vijf rollen	65
7.1. Competenties van de HALO	65
7.2. Competenties van de 5 rollen.	65
7.3. Onze visie ten aanzien van de HALO competenties ten opzichte van de 5 rollen competenties.	66
7.4. Visie op de competenties	68
Hoofdstuk 8: Conclusie	70
Hoofdstuk 9: Literatuurlijst	71
9.1. Sites	71
9.2. Boeken	71
9.3. Film	71
9.4. Literatuurlijst 'onderzoek'	71
9.4.1. Boeken	71
Hoofdstuk 10: Bijlagen	72

Samenvatting

Deze scriptie hebben we gemaakt om een indruk te krijgen wat voor effecten lichaamstaal heeft binnen ons vak LO. Lichaamstaal is een van de grootste factoren die invloed heeft op communicatie. Een LO-docent moet dagelijks communiceren met leerlingen, collega's en anderen betrokkenen.

De volgende hoofdstukken schetsen een beeld van hoe lichaamstaal van invloed kan zijn op de communicatie van LO-docenten.

- In hoofdstuk 1 wordt er een situatie geschetst van wat lichaamstaal nu precies is.
- In hoofdstuk 2 gaan we in op de manieren waarop een LO-docent lichaamstaal/signalen af kan geven.
- In hoofdstuk 3 wordt er beschreven hoe iemand gezien kan worden t.a.v. zijn/haar lichaamstaal door anderen en hoe u uzelf ziet.
- In hoofdstuk 4 bespreken we wat de kracht van lichaamstaal is binnen de functie van een LO-docent.
- In hoofdstuk 5 werpen wij een blik op elkaars functioneren voor de klas en hoe onze lichaamstaal bepaalt wat we uitstralen.

In de overige hoofdstukken kunt u lezen hoe de opzet van ons onderzoek is geweest en wat de resultaten daarbij zijn.

Binnen onze scriptie hebben wij een duidelijke hoofdvraag geformuleerd: *'Wat voor lichaamstaal tonen LO-docenten en in hoeverre komt de rol die LO-docenten willen uitvoeren over op de leerlingen (of is deze anders)?'*. De conclusie is dat lichaamstaal een ontzettend belangrijke factor is binnen het communiceren. Ook is het zeer belangrijk om jezelf er van bewust te zijn dat lichaamstaal "veel zeggend" is. Het is dus noodzakelijk dat LO-docenten binnen lichaamstaal ontwikkelingen kunnen doorgaan.

Voor de ontwikkeling van alle competenties geldt dat het belangrijk is om deze gedurende je hele carrière door te laten gaan. Het is zeer belangrijk om altijd voordeel te halen uit nieuwe gebeurtenissen en zo dus ook nieuwe kennis. In dit geval dus op het gebied van communicatie door middel van lichaamstaal.

Inleiding

Wij hebben voor het onderwerp lichaamstaal gekozen, omdat we in de toekomst deel zullen zijn van een vaksectie LO. Communicatie, waar lichaamstaal onder valt, is dus voor ons ook een belangrijk aspect binnen ons vak.

Bij het maken van een scriptie is het van belang te werken met een hoofdvraag. Vanuit de hoofdvraag hebben wij deelvragen opgemaakt, zodat het voor ons uiteindelijk mogelijk was om de hoofdvraag te beantwoorden. Onze hoofdvraag is: *‘Wat voor lichaamstaal tonen LO-docenten en in hoeverre komt de rol die LO-docenten willen uitvoeren over op de leerlingen (of is deze anders)?’*

Door middel van literair en enquête onderzoek hebben wij samen deze scriptie tot stand gebracht. Hiermee hopen we op een positief resultaat voor ons afstudeerscriptie aan het vierde jaar van de HALO.

Wanneer u onze scriptie doorleest is het ook belangrijk om tegelijkertijd een spiegel voor te houden. Wat zouden uw verbeterpunten kunnen zijn ten aanzien van lichaamstaal? Misschien zijn er onderdelen waarin u zichzelf herkent en kunt u toevoegingen aan uw ontwikkeling geven. Het is namelijk belangrijk de eigen ontwikkeling in de gaten te houden en ook door te laten gaan. Dat niet alle competenties tegelijkertijd ontwikkeld kunnen worden is duidelijk. Maar wanneer dit stapsgewijs gebeurt zou u er voordeel uit kunnen halen.

1. Wat verstaan we onder lichaamstaal?

1.1. Lichaamstaal

Wanneer we door mensen omringd zijn communiceren we voortdurend met elkaar. Binnen elke cultuur geldt een eigen taal waarmee gecommuniceerd wordt. Deze taal uiten we door middel van praten, ook wel stemgebruik, en door middel van schrift. Een andere zeer belangrijke taal, die binnen het direct communiceren met een ander persoon een hele grote rol speelt, is lichaamstaal.

Directe communicatie wordt vaak ook face to face communicatie genoemd. Binnen de directe communicatie komen twee wijze aan bod. Namelijk die van de verbale communicatie of non-verbale communicatie. Onder verbale communicatie verstaan we het praten met elkaar. Onder non-verbale communicatie verstaan we o.a. de signalen die we door middel van onze lichaamstaal afgeven. In dit verslag gaan we dieper in op hoe mensen door middel van lichaamstaal, zo dus ook non-verbale communicatie, signalen afgeven naar de personen in de nabije omgeving. Maar eerst zullen we het beschrijven wat nu precies lichaamstaal is. Hiervoor kijken we naar of een boodschap met of zonder woorden (verbaal/non-verbaal) wordt overgebracht en of er gebruik wordt gemaakt van stem (vocaal/non-vocaal).

❖ Verbaal + vocaal	= gesproken taal.
❖ Verbaal + non-vocaal	= gebaren taal en gebaren(systemen) met afgesproken betekenis.
❖ Non-verbaal + vocaal	= stemtaal en paralinguïstiek (o.a. stemklank intonatie, geluidssterkte, melodie).
❖ Non-verbaal + non-vocaal	= <i>lichaamstaal</i> , mimiek, oogcontact, ondersteunende gebaren.

Lichaamstaal is dus beperkter dan non-verbale communicatie. Om lichaamstaal te kunnen waarnemen, moet de persoon gezien worden of gevoeld worden. Er zijn twee verschillende vormen van lichaamstaal, namelijk die we kunnen controleren en degene die we niet kunnen controleren/beïnvloeden. Deze laatste wordt aangestuurd door het autonome, vegetatieve zenuwstelsel, zoals kippenvel krijgen, blozen of zweten. Degene waar we controle over hebben zijn de bijvoorbeeld je ogen wegdraaien, met je armen en benen over elkaar zitten of de mondhoeken naar beneden trekken.

Lichaamstaal is een betrouwbare communicatiemiddel. Deze liegt namelijk niet. Het bestaat dus uit een non-verbaal gedeelte (bijv. blozen, zweten) en non-vocaal gedeelte (bijvoorbeeld hoge stem, bevende stem). Wanneer er verschillende signalen komen wat betreft het verbale gedeelte en lichaamstaal, dan is lichaamstaal het meest betrouwbare.

Lichaamstaal wordt onder andere bepaald door de gezondheid van het lichaam, of alles goed functioneert (je gezondheid), maar ook door de stemming en de manier waarop een desbetreffende persoon denkt. De laatste twee genoemde facetten zijn direct beïnvloedbaar. We moeten er namelijk rekening mee houden dat je stemming en manier van denken beïnvloed kan worden. Dit kan door veranderingen die plaats vinden en de manier hoe op deze omstandigheden gereageerd wordt.

1.2 De LO-docent

Wanneer we bovengaande als basis nemen kunnen we het volgende stellen over LO-docenten. Als een LO-docent in een gymzaal staat, zou je in eerste instantie kunnen verwachten dat dit zijn/haar “thuisbasis” is. Binnen de context zou het gevoel dus prettig moeten zijn en zou de LO-docent zich thuis voelen. Maar bij binnenkomst geeft de LO-docent door middel van lichaamstaal een heel ander signaal af aan de leerlingen. Het zou dus zo kunnen zijn dat de LO-docent lichamelijk niet in orde is, misschien dat hij/zij slecht geslapen heeft; in de klas ervoor heeft de LO-docent er twee leerlingen uit moeten sturen; de LO-docent wil iets heel anders geven dan in de jaarplanner staat, waardoor de leerlingen vervolgens hard in discussie gaan.

De context in bovenstaand genoemde is dus een plek waarin de LO-docent zich in eerste instantie prettig voelt. Dit kan dus beïnvloed worden door andere omstandigheden. Deze veranderingen die plaats vinden bepalen dus vervolgens hoe de lichaamstaal is. Er zijn binnen het vak LO nog een aantal voorbeelden te noemen die door invloeden van buitenaf heel snel te veranderen zijn, zodat ze een negatieve invloed hebben op de lichaamstaal: de directe afstand van leerlingen tot de LO-docent; de wijze waarop leerlingen oogcontact maken met de LO-docent; de manier waarop leerlingen participeren tijdens een les; de houding van de leerlingen; de kleding die leerlingen dragen; de uiterlijke verzorging van leerlingen; de geur van leerlingen; of leerlingen geen sieraden dragen; eventuele persoonlijke afwijkingen van leerlingen.

Het is belangrijk om als LO-docent onderscheid te kunnen maken binnen de leerlingen in je les. Het kan dus zo zijn dat je lichaamstaal naar 1 leerling heel anders is, dan je lichaamstaal naar de hele klas toe. Wanneer er bijvoorbeeld een leerling is die zichzelf niet goed gedraagt, zal je lichaamstaal anders zijn, dan wanneer een leerling zich voorbeeldig gedraagt. Overigens wanneer er een leerling is die heel snel zweet, of bijvoorbeeld een gehoorapparaat draagt, is het juist weer heel belangrijk dat je jezelf afsluit voor interne en externe factoren. Deze mogen namelijk niet tijdens onze waarnemingen en vervolgens in het uiten van lichaamstaal een grote rol spelen, ze moeten uitgesloten worden. De kans op onjuiste interpretaties van leerlingen moet namelijk zo klein mogelijk blijven.

1.3. Interpretaties lichaamstaal

Als u op één signaal afgaat van de lichaamstaal, kunt u de gevoelens/gedachten van een persoon mis calculeren, dus zorg altijd dat u het totaalbeeld hebt van alle signalen. Wanneer iemand bijvoorbeeld rood wordt, kan dit betekenen dat de desbetreffende persoon bloost, maar het kan ook zijn dat de desbetreffende persoon boos is.

Ook bij lichaamstaal is het geval dat bepaalde signalen verschillende betekenissen hebben in verschillende culturen, zoals een 'O' maken met je wijsvinger en duim. Dit kan bij ons 'oké' betekenen, maar in landen rond de Middellandse zee betekend dit dat iemand homofiel is. Om nog een aantal voorbeelden te noemen:

- ❖ Bij ons is het beleefd om elkaar aan te kijken tijdens een gesprek. In Middellandse Zeelanden is dit onbeleefd.
- ❖ Wanneer u zichzelf aanwijst, doet u dit met de wijsvinger op de borst. Een Japanner wijst met een gestrekte hand, met de wijsvinger het puntje van zijn neus aan en een Amerikaan legt zijn volledige hand op zijn/haar hart.
- ❖ Wanneer u het vredesteekje maakt (wijsvinger en middelvinger omhoog, terwijl de andere vingers/duim omlaag zijn) en de handpalm naar voren is gedraaid, betekend dit in Australië 'laat me met rust'.

Hieruit kunnen we concluderen dat het dus van belang is om te weten wanneer u in welk land welke gebaren maakt.

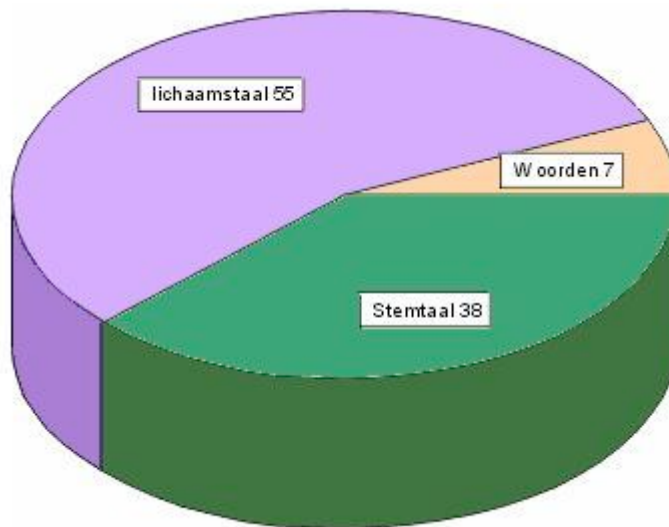
1.4. Theorie Amerikaanse Psycholoog Mehrabian

Een Amerikaanse psycholoog kwam tot de conclusie dat gevoelens worden geuit op drie manieren:

1. Lichaamstaal
2. Stemklank
3. Woorden

Deze drie manieren zijn hiernaast in beeld gebracht. Voor 93% bestaat communicatie dus uit non-verbale communicatie en slechts 7% bestaat uit verbale communicatie.

Maar dit is alleen het geval, wanneer mensen hun *houding en gevoelens* uitdrukken. In alle andere gevallen, brengen woorden een veel grotere waarden met zich mee. Wanneer er alleen over non-verbale communicatie wordt gesproken, komt de onderzoeker Birdwhistell tot de conclusie dat 65% van onze communicatie non-verbaal is.

Afb. 1. Theorie van de Amerikaanse psycholoog Mehrabian

Lichaamstaal is er voornamelijk voor om *gevoelens* over te brengen. Daarbij moeten de woorden bij de lichaamstaal aansluiten. De *bedoeling* moet hetzelfde zijn.

Wanneer u boos wordt op een leerling en op een zachtvaardige toon tegen de leerling zegt: 'De manier waarop je met het materiaal omgaat, is niet tolereerbaar. Ga maar op de bank zitten en nadenken over je gedrag', dan zal dit nooit overkomen, zoals u dat had bedoeld. Uit de manier waarop u iets zegt en uw lichaamstaal toont, moet blijken wat u bedoeld/wilt. Daarnaast is de *relatie* binnen de desbetreffende personen belangrijk. Hoe wilt u gezien worden en hoe zien anderen u? Later wordt hier dieper op ingegaan.

1.5. Uiting gevoelens d.m.v. lichaamstaal

Er zijn een aantal basisemoties, die herkenbaar zijn aan de lichaamstaal (bijv. gezichtsuitdrukking). Toch verschilt het per persoon en is het afhankelijk van de situatie hoe deze emoties worden geuit. De mimiek en de manier van handelen is niet altijd gelijk. Zoals eerder beschreven, worden gevoelens geuit voor 93% d.m.v. non-verbale communicatie (lichaamstaal + stemklank).

De *basisemoties* zijn:

- ❖ Boos
- ❖ Verdrietig
- ❖ Vreugde
- ❖ Angst
- ❖ Verbazing
- ❖ Afschuw

Hieronder zullen we twee van de zes toelichten.

Afb. Basisemoties

1.5.1. Basisemotie boos

Boosheid kan op verschillende manieren tot uiting worden gebracht, namelijk verstrooid, direct, beschuldigend, doordringend, verslindend, dreigend, imponerend, verbeteren, strijdvaardig, overstemmend, verontwaardigd, aanvallend, strijdlustig, demonstratief, ingetogen, verslagen, verongelijkt, waarschuwend.

Afb. Strijdlustig (*Nekspieren e.d. zijn gespannen, uw ogen spuwen vuur*).

Afb. Waarschuwend (*Pas op!*
Gericht naar kinderen, waarschuwend. Gericht naar volwassen is het agressiever).

(*Mengeling boosheid en verbazing*).

Afb. Verontwaardigt

1.5.2. Basisemotie verdrietig

Verdriet kan ook op verschillende manieren tot uiting komen, namelijk primair, mistroostig, gekrenkt, gedeelde smart, ontroerd, aangedaan, teleurgesteld, verontrust, toedekkend, ontroostbaar, samen maar alleen, treurig, geschokt, onthutst, moedeloos, aangeslagen, verstijfd, steunzoekend, rouw, hartverscheurend, ingestort, afwijzend, wanhopig, ingetogen.

Afb. Mistroostig (*Nadenkend, laat u uw tranen stromen*)

Afb. Ontroerend (*U bent geraakt door wat er gebeurt*).

Afb. Primair (*Aandacht vragen, u bent niet echt verdrietig*).

2. Op wat voor manieren kun je lichaamssignalen afgeven?

Als we het gaan hebben over op wat voor manieren je lichaamssignalen af kunt geven, is het ook belangrijk om van te voren een ander aspect daarvan te behandelen, namelijk het waarnemen en interpreteren van de non-verbale communicatie. Binnen de eigen cultuur is iedereen bekend met de vorm van communicatie. Er zouden dus vanuit de basis gezien geen misverstanden kunnen ontstaan betreffende de waarneming en interpretatie. Individueel gezien kan lichaamstaal wel verschillend opgevat worden. De ene persoon reageert bijvoorbeeld veel zwaarder op een boze blik, dan iemand anders. Het is dus belangrijk om jezelf er van bewust te zijn dat lichaamstaal meer kan doen dan je verwacht.

Vaak worden bepaalde houding aangenomen om lichaamsdelen te beschermen. Wanneer je daar nooit over na hebt gedacht, ben je jezelf daarvan helemaal niet bewust. Een voorbeeld is een kant op dekken met heel je lichaam, of met lichaamsdelen, wanneer je schrikt. Dit doe je uit zelfbescherming om een afstand te krijgen van datgene dat wel eens gevaar zou kunnen betekenen voor je lichaam.

Binnen dit hoofdstuk zullen we lichaamsdelen gaan behandelen. Hierbinnen worden voorbeelden gegeven van houdingen en anderen zaken die zeer bepalend zijn voor het communiceren door middel van lichaamstaal. Dit kan zowel een bewuste als een onbewuste actie zijn.

2.1 Het hoofd

Ons hoofd bevat de meeste organen die zintuiglijke informatie ontvangen. De oren, neus en ogen zijn namelijk aanwezig. Ook de mond heeft vele functies. De hersenen zijn weer een onderdeel van het “denken” en daardoor dus ook bepalend voor het gevoel van een persoon.

Naast de organen, kan het hoofd natuurlijk los bewegen van al onze andere lichaamsdelen. Het hoofd kan daardoor al signalen afgeven over wat je van plan bent, neem bijvoorbeeld het ja of nee schudden. Door middel van deze vorm van lichaamstaal kun je dus direct iets kenbaar maken aan een persoon, waarna er dus wel of niet een actie zal volgen of gedrag zal veranderen.

2.1.1 “Je hoofd laten hangen”

Door middel van lichaamstaal kan duidelijk worden of mensen zich schamen of moedeloos zijn. De uitdrukking “je hoofd laten hangen” staat hierom bekend. Andere mensen kunnen dit zo opvatten wanneer het hoofd naar voren hangt en de nek wordt uitgerekt. De ogen worden dan vaak naar de grond gericht. Wanneer precies dezelfde hoofdhouding aangenomen wordt, maar de ogen juist naar boven kijken (gluren) kan dit ook opgevat worden als onderdanigheid of het loeren naar iets/iemand.

2.1.2 Arrogantie

Arrogantie is niet alleen door uitspraken kenbaar te maken, maar kan ook vanuit bewuste en onbewuste lichaamstaal duidelijk gemaakt worden. Hierbij vind juist het tegenovergestelde plaats van het in 2.1.1. benoemde. Men brengt in plaats van het hoofd naar voren sterk het hoofd naar achteren, waardoor er een lange nek ontstaat. Soms wordt dit ook wel “de neus in de wind steken” genoemd. Vaak gaat dit gepaard met het optrekken van de wenkbrauwen.

Bovenstaande kan ook een heel ander teken zijn wanneer het gezicht iets anders uitstraalt. Het is dus belangrijk om te letten op meerdere facetten van het lichaam. Het kan namelijk ook zijn dat iemand een uitdaging aan wil gaan en niet bang is om een strijd te voeren. De wenkbrauwen zullen dan vaak iets meer naar de ogen toegeknepen worden. Vaak wanneer er competitie is, wordt de nek uitgestoken.

2.1.3. Schuin hoofd

Niet elke houding van het lichaam hoeft maar 1 signaal af te kunnen geven door middel van lichaamstaal. Het is belangrijk om ook de situatie waarin iets plaatsvindt en de overige signalen van het lichaam erbij te betrekken.

Wanneer het hoofd schuin gehouden wordt kan dit meerdere betekenissen hebben. Het kan zo zijn dat degene met wie gecommuniceerd wordt iets aan het vertellen is en het hoofd in een positie wordt gebracht waardoor het luisteren beter verloopt. Het kan dus een teken zijn van aandacht.

Wanneer iemand zijn zin wil hebben, kan het ook zo zijn dat het hoofd gekanteld wordt/schuin gehouden wordt. Kinderen doen dit vaak, ze proberen zo gecharmeerd iemand te benaderen. Hierbij spelen ook de overige houdingen, bewegingen en de uitdrukking in het gezicht een grote rol. Het hoeft dus niet altijd zo te zijn dat er op deze manier geprobeerd wordt om iemand te manipuleren.

2.1.4. Nieuwsgierig Aagje

Soms nemen mensen een voorovergebogen houding aan omdat ze met aandacht en nieuwsgierigheid naar iets willen luisteren. Ditzelfde geldt ook alleen voor het hoofd. Wanneer het hoofd naar voren uitgestoken wordt en de blik naar voren blijft gericht, willen mensen vaak iets niet missen. Ze willen bijvoorbeeld aandachtig naar iets kunnen luisteren omdat ze op zoek zijn naar bevestiging, of de gegeven informatie goed willen opslaan.

2.1.4. Ik snap er niets van

Wanneer het hoofd i.p.v. naar voren naar achteren wordt gebracht kan dit een teken zijn van verwondering, schok of onwetendheid. Het hoofd kan dus zowel bewust of onbewust naar achteren getrokken worden. In het geval dat er iemand schrikt, wordt dit onbewust gedaan. Wanneer er verwondering of onwetendheid een rol speelt is het belangrijk om de gezichtsuitdrukking, die vanuit het bewuste wordt aangenomen, erbij te betrekken. Het maken van grote ogen houdt vaak verwondering in en het samentrekken van de lippen gecombineerd met het fronzen van de wenkbrauwen onwetendheid.

2.2 Nek en schouders

Door middel van de nek is het hoofd in staat om andere posities aan te nemen en dus te bewegen. Echter is de nek niet in staat om alleen te bewegen, en hebben alle houdingen van de nek een gevolg voor de stand van het hoofd. Hierdoor wordt de nek ook wel gezien als een “brug” tussen het hoofd en de schouders. Wanneer we namelijk spreken over een ingetrokken nek, is het eigenlijk zo dat de schouders opgetrokken worden. De nek kan namelijk niet loodrecht naar beneden geduwd worden.

De schouders zeggen in bovenstaand geval dus veel over wat we door middel van lichaamstaal op dat moment aan het uitdrukken zijn. Voor bijna alle culturen geldt dezelfde betekenis van opgetrokken of juist hangende schouders. Binnen je eigen cultuur kun je daar in ieder geval wel vanuit gaan.

2.2.1. Schouders optrekken

Wanneer we schrikken volgt de automatische reactie om het lichaam in te trekken wanneer we bijvoorbeeld zitten. Als je staat is het vaak zo dat het gehele lichaam in de tegengestelde richting beweegt van de kant waar het “gevaar” vandaan komt. Wanneer het lichaam ingetrokken wordt is een onderdeel daarvan het optrekken van de schouders. Vanuit het onbewuste doen we dit om een belangrijk lichaamsdeel te beschermen, namelijk de keel. Zo is bij boksen bijvoorbeeld vanuit het bewuste de uitgangshouding met opgetrokken schouders, om precies dezelfde reden.

Door het optrekken van de schouders kan ook duidelijk worden hoe bang iemand is. Wanneer de schouders alleen opgetrokken zijn kan het bijvoorbeeld zo zijn dat iemand boe roept. Als de stand van de schouders ook nog ligt naar voren gekanteld is en het meer lijkt of een persoon ineens aan het krimpen is, kunnen we stellen dat de angst van diegene veel groter is. Niet altijd betekent het optrekken en naar voren brengen van de schouders angst. Het kan ook zo zijn dat er gefluisterd wordt. Het lichaam wordt dan zo in positie wordt gebracht naar een ander persoon, waardoor we hetgeen dat we zo zacht mogelijk willen zeggen extra proberen te beschermen.

2.2.2. Ik weet het niet

Wanneer alleen de schouders snel op worden getrokken is het signaal wat je afgeeft naar anderen vaak die van desinteresse. Tegenwoordig kan dat verbaal aangesterkt worden door er “boeiend” bij te zeggen. Als het optrekken van de schouders langer dan 1 seconde plaats vindt, proberen we ook wel te zeggen dat we iets niet weten. Met de handen kunnen we dit signaal versterken door de handpalmen naar boven te draaien. Wanneer laatstgenoemde uitgevoerd wordt met een licht naar voren gebogen houding, opgetrokken wenkbrauwen en grote ogen (verbazende stand) kan het zo zijn dat ons iets verweten wordt, waar we zelf niets mee te maken hebben. Hiermee stralen we dan onschuld uit.

2.2.3. Afhangende schouders

Vaak als iemand de schouders laat hangen kan het een teken van moeheid zijn. Het kan ook zo zijn dat iemand ergens teleurgesteld over is over iets en daardoor een heengeslagen houding aanneemt. Deze houding is goed te vergelijken met mensen die voor defensie werken. Deze krijgen aangeleerd om een rechte houding aan te nemen en dit eigen te maken, dit straalt discipline en kracht uit. Het tegenovergestelde dus van de afhangende schouders.

2.3 Romp en bekkengebied

Wanneer we het over de romp hebben, hebben we het eigenlijk over een verzameling van lichaamsdelen met veel functies. Het centrum van het lichaam is te vinden in de romp en hier kan letterlijk alles om heen draaien.

2.3.1 De rug

De rug vormt een verbinding tussen het onderlichaam en het hoofd. Vanaf het hoofd tot het stuitje loopt namelijk de wervelkolom.

Vele mensen hebben last van hun “rug”. Het kan zo zijn dat de houding, beweging en stand van de rug hierdoor worden beïnvloed. Vaak geldt dat er een kromming in de wervelkolom aanwezig is. Dit kan dus vele nadelen hebben. Wanneer we dus bijvoorbeeld lopen, staan en zitten waarnemen, is het belangrijk om rekening te houden met eventuele lichamelijke klachten van mensen.

2.3.1.1 Holle rug

Een holle rug is geheel het tegenovergestelde van een voorovergebogen rug. Het is een teken van verzwakking ten opzichte van de omgeving. Je stelt je lichaam open naar anderen en deelt daarmee het gevoel van kwetsbaarheid uit. Veel van je belangrijkste organen stel je open naar de buitenwereld, zoals keel, borst en buik. Een situatie waarbij deze houding vaak voorkomt is wanneer mensen in een gevecht zichzelf overwonnen geven. Ze zien het nut er niet meer van in om zichzelf strijdbaar op te stellen en maken nu gebruik van een lichaamshouding die kwetsbaar is. Het kan dus ook in tegenstrijd zijn, een verleiding, mensen kunnen expres deze houding aan nemen en in dat geval schuilt er veel meer kracht achter dan je in eerste instantie vermoedt.

2.3.2 De borstkas

De twee belangrijkste motoren van het lichaam zijn de longen en het hart. Deze worden eigenlijk beschermd door de borstkas. Zo dus ook door alle ribben.

2.3.2.1. Vooruitgestoken borst

Soms wordt de borst heel erg vooruitgestoken. Heel erg belangrijk is ook om in dat geval de lichaamstaal van alle andere lichaamsdelen waar te nemen. Het kan namelijk meerdere betekenissen hebben. Het kan zijn dat iemand het heel erg benauwd heeft. In dat geval hebben de longen meer ruimte nodig om te functioneren en wordt de borst naar voren uitgestoken. Het kan ook zo zijn dat iemand trotsheid uitstraalt. Deze mensen steken ook vaak de borst vooruit en gaan vol goede moed verder.

2.3.2.2. Naar binnen gehouden borst.

Wanneer iemand de borst naar binnen houdt, geeft dat vaak kwetsbaarheid weer. Het wordt gekenmerkt door een ingezakte houding.

2.3.2.3. Verschil tussen mannen en vrouwen.

De mannen kunnen gezien hun lichaamseigenschappen geen verandering doen aan bovenstaand gegeven. Vrouwen echter hebben nog de borsten die ook een rol kunnen spelen in het afgeven van lichaamssignalen en daarbij het gebruiken van lichaamstaal. Bij vrouwen kan het namelijk zo zijn dat de functies van het naar voren steken van de borst of het ingetrokken houden van de borst een andere “functie” heeft. Met het naar voren steken van de borsten kan het signaal gegeven worden dat de borsten vrij en bereikbaar zijn. Op oergebied zou je kunnen stellen dat je vrouw aangeeft dat ze

begeerlijk is en zichzelf wilt voortplanten. Dit signaal kan door het dragen van diepe decolletés of push-up beha's versterkt worden.

Wanneer vrouwen juist het tegenovergestelde willen bereiken zullen ze vaak truitjes dragen die veel huid bedekken. Ze geven door middel van het bedekken van de borst en het niet naar voren steken van de borst het signaal af dat ze geen gebruik maken van de borsten om invloed uit te oefenen op mannen. Ze proberen hiermee dus niet te manipuleren.

2.3.3 De buikholte

Net zogoed dat de ribben een beschermende functie hebben voor het hart en de longen, hebben de buikspieren een beschermende functie voor alle organen die zich in de buik bevinden. De buikholte is dus kwetsbaarder.

Hoe de buik eruit ziet geef ook deels weer hoe een persoon is. Een strak gespierd buikje bij vrouwen en mannen is vaak een teken van gezondheid en kracht. Een rond buikje is vaak een teken van vrouwelijkheid of verzwakking.

2.3.3.1. Het bekken kantelen

Het bekken is een drager van de wervelkolom. Wanneer het bekken maar een x aantal millimeters in stand een andere houding aanneemt, is dit direct terug te zien in het bovenlichaam. Er zitten van nature verschillen in het mannelijke en vrouwelijke lichaam. Zo ook de stand van de bekken. Dit heeft te maken met de ruimte die beschikbaar moet zijn (inwendig) om baby's te kunnen verwekken. Vrouwen zijn dus van nature al breder in de heupen dan mannen.

Wanneer het bekken naar achteren gekanteld wordt, wordt automatisch het geslachtsdeel naar voren gebracht. Hiermee zou men kunnen dat er energie is om op seksueel gebied een handeling te verrichten. Ook zou het zo kunnen zijn dat iemand een grote portie aan ambitie heeft om goed te presteren in het opbouwen van een carrière. Het geeft vaak ook een sexy uitstraling.

2.3.3.2 Heupwiegen

Het bekken kan ook gekanteld worden naar de zijkanten. Vrouwen doen dit vaak wanneer ze lopen. Dit wordt vaak gezien als een zeer vrouwelijke en sexy gebaar. Wanneer een vrouw indruk wil maken, kan ze dit doen door middel van heupwiegen.

Wanneer iemand zijn/haar heupen kantelt en stil blijft staan, wordt 1 kant van het lichaam eigenlijk volledig ontzien van spanning. Het ineens zakken van 1 kant van het lichaam kan in dat opzicht dan ook direct gezien worden als zeer nonchalant.

2.3.3.3 De Buik

Een vooruitgestoken buik en dus een holle rug, in combinatie met achteruitgestoken billen is een houding die kleine kinderen hebben. Het kan soms zo zijn dat het lichaam niet geheel goed doorgroeit en deze houding zichtbaar blijft in bepaalde gevallen. Dit komt vaker voor bij vrouwen dan bij mannen. Zo kan een volwassene dus alsnog een kinderlijke houding aannemen. Wanneer iemand heel erg zijn/haar zin wil hebben kan het zijn dat je deze houding herkent.

Bovenstaande kan ook gebruikt worden om het geslachtsdeel te beschermen. Wanneer de buik naar voren wordt gestoken en de billen naar achteren, dan neemt de afstand tot het geslachtsdeel met de persoon die tegenover je staat af. Deze houding is in dit

geval dus sowieso iets wat ontstaat door plotselinge redenen en niet omdat de bouw zo is.

2.4 Extremiteten, benen en armen.

Aan onze extremiteten zitten de ledematen. Hiermee bedoelen we de handen en de voeten. De bovenste extremiteten zijn de armen en handen en voeten, de onderste extremiteten zijn de benen en de voeten. Het voornaamste doel van de benen is voortbeweging. Het voornaamste doel van de handen is tasten (hiermee doelend op grijpen, dingen vasthouden en voelen etc.).

2.4.1. Benen

Door middel van onze benen zijn we in staat om overal te komen waar we willen. De benen zijn door middel van onze bekken verbonden aan de romp. Er zijn verschillende manieren waarop de benen kunnen bewegen om voortbeweging te creëren. Hierbij moet je denken aan manieren zoals huppelen, schuifelen, rennen, lopen etc.

2.4.1.1 Kleine en grote stappen

Hoe groot de stappen zijn die een mens maakt, is mede te bepalen door de lichaamslengte en de daarbij horende lengte van de benen. Ook kunnen bepaalde kledingstukken de bewegingsuitslag van de benen belemmeren, te denken aan kokerrokken e.a. Wanneer we het gaan hebben over grote en kleine stappen, doelen we op de stappen waarvan de bewegingsuitslag zeer opvallend is en er geen andere invloeden zijn.

Wanneer iemand grote stappen maakt is het belangrijk om ook de lichaamstaal van alle andere betrokken lichaamsdelen erbij te betrekken. Het kan zijn dat iemand heel erg haast heeft en daarom grote stappen maakt om zo snel een afstand af te leggen. Bij heel erg grote passen en een angstig gezicht kunnen we stellen dat iemand bang is en ergens voor probeert te “vluchten”.

Hetgeen hierboven wordt gezegd over grote stappen geldt omgekeerd voor kleine stappen. Vaak kan het een bepaalde arrogantie uit stralen of juist verlegenheid. Het kan ook angst zijn bij toenadering tot iets waar de desbetreffende persoon angstig voor is. Wanneer iemand niet durft bok te springen bijvoorbeeld, zullen de stappen richting de bok steeds kleiner worden.

2.4.1.2. Afrollen van de voeten

Ieder mens loopt anders, dit komt door de structuur van de voet; lichaamsgewicht; stand van de knieën; etc. Het is belangrijk om de voet goed op te tillen (door de knieën te buigen) en eerst de hakken neer te zetten en vervolgens de voet af te rollen in combinatie met naar voren brengen van het lichaamsgewicht. Hoe hard je de hiel neerzet en vervolgens de voet afrolt, is goed te horen. Zeker op een houten vloer kan men duidelijk horen hoe iemand loopt.

Wanneer iemand bonkend aan komt gelopen, kan het zijn dat de persoon duidelijk wil maken dat hij/zij aanwezig is. Grote stappen in combinatie met bonken kan betekenen dat iemand erg boos is.

Wanneer iemand de voeten heel langzaam afrolt in combinatie met kleine stappen kan het zijn dat de persoon niet gehoord of gezien wil worden, ook wel sluipen genoemd.

2.4.1.3 Op je tenen lopen

Ook op je tenen lopen kan een manier van sluipen zijn, of het niet ontdekt willen worden. Wanneer bijvoorbeeld iemand slaapt en je deze persoon niet wakker wilt maken is het eenvoudiger om op je tenen te lopen (dan hoeft je voet niet af te rollen en scheelt tijd en geluid).

2.4.2 De knieën

Het knie gewricht is een bijzonder gewricht omdat het door middel van de botten en beenderen in principe alle kanten op kan bewegen. Het enige wat dat tegenhoud zijn alle gewrichtsbanden. Wanneer iemand volledig gestrekt staat, komt dit heel erg gespannen over, als iemand een beetje door de knieën buigt, komt de houding krachtiger en soepeler over.

2.4.2.2 Knikkende knieën

Het knikken van de knieën kan een lichamelijke oorzaak hebben, bijvoorbeeld doordat de banden en spieren rondom het kniegewricht verslapt zijn. Maar wanneer iemand ontzettend bang is voor iets, kan het zijn dat de “knieën gaan knikken”. Dit komt dan door spiertrekjes rond het knie gewricht. Hieraan kan men heel duidelijk zien wanneer iemand ontzettend bang is voor iets.

2.4.2.3 Nonchalant.

Wanneer al het gewicht op één been gezet word en één knie buigt (in combinatie met het eerder genoemde kantelen van de heup), komt iemand heel erg nonchalant en ongeïnteresseerd over.

2.4.3 De benen kruisen

Als iemand de benen over elkaar heen slaat tijdens het zitten kan hij zijn dat dit gedaan wordt om het geslachtsdeel te “sluiten”. Vooral vrouwen doen dit vaak wanneer ze rokken of jurkjes dragen. Niet altijd hoeft dit een betekenis te hebben, het kan ook zijn dat een persoon deze houding gewoon lekker vindt zitten.

Wanneer iemand het soms ergens niet mee eens is kunnen plots de benen over elkaar heen geslagen worden en het bovenlichaam naar achteren leunen. De persoon wil zich op dat moment het liefst afsluiten van wat op dat moment gebeurd of gezegd wordt. Als een kind naar de wc moet kruist het heel vaak de benen voor elkaar langs. Om zo de kans op in de broek plassen te voorkomen door middel van het geslachtsdeel af te sluiten.

2.4.4. De armen

Met onze armen en daar aan vastgekoppeld onze handen, zijn we in staat om dingen beet te pakken, te duwen en gebaren te maken. Ook helpen deze lichaamsdelen bij balans.

Het is in veel gevallen heel erg handig om ons zelf bewust te zijn wat we met onze handen doen. Standaard handelingen kunnen namelijk het over elkaar slaan van de armen en handen zijn, of het in de zij zetten van de handen. Soms geef je zo een signaal af wat je eigenlijk helemaal niet zou willen doordat je handen “iets” te doen moeten hebben of een positie aan moeten nemen.

2.4.4.1. Armen over elkaar

Wanneer iemand vaak de armen over elkaar doet, zou je kunnen zeggen dat deze persoon zichzelf afsluit van de personen om zich heen. Hij of zij stelt zichzelf niet open voor anderen. Bij een LO-docent zou het kunnen betekenen dat je moet doen wat deze zegt en dat je daar niets op in te brengen hebt.

Wanneer een leerling bijvoorbeeld druk is en van alles aan het doen is, zou je kunnen zeggen dat deze de armen over elkaar heen moet slaan, zodat de leerlingen niet in staat is materialen etc. vast te pakken.

Het tegenovergestelde geldt dan voor een open arm houding, bijvoorbeeld wanneer de armen gestrekt langs het lichaam vallen.

2.4.4.2 Handgebaren

Door middel van onze handen zijn we in staat om leerlingen veel dingen duidelijk te maken. We kunnen ze een goed gevoel geven door onze duimen op te steken, of wanneer ze een fout maken of iets fout doen de duim naar beneden te houden. Het kan ons ook ondersteunen tijdens een uitleg. Echter begint het dan wel een beetje af te wijken van lichaamstaal en is dan de mate waarop we deze gebaren uitoefenen belangrijk om onze lichaamstaal over te brengen.

2.4.4.3 Handhouding

Wanneer je de handen vaak gesloten hebt, bijvoorbeeld tegen het lichaam aan houdt, komt dat over alsof je een gesloten persoon bent. Voor leerlingen kan het dan dus ook een grotere drempel zijn om toenadering bij je als LO-docent te zoeken. Wanneer je vaak een open handhouding hebt, komt dat ook “open” over. Leerlingen zullen het dan makkelijker vinden om toenadering te zoeken en bijvoorbeeld vragen te stellen. De manier van communiceren geeft dan een fijner gevoel naar leerlingen toe.

2.5 De ogen

Bij het waarnemen van lichaamstaal is het belangrijk om rekening te houden met lichaamsbouw en zo dus ook de natuurlijke stand van de ogen. Het kan zijn dat bijvoorbeeld huidskleur een rol speelt, de lichaamsbouw van een negroïde verschilt bijvoorbeeld duidelijk met die van een kaukasisch (lichte huid) type. De natuurlijke houding van deze twee rassen is dus al heel verschillend. Wanneer we dan over het orgaan ogen spreken, zijn daarbij ook duidelijk verschillen aanwezig in relatie tot afkomst. Zo zijn de ogen van een Japanner verschillend ten opzichte van andere rassen. De oogleden zijn meer geplooid. Wanneer we kijken naar lichaamstaal zou je dan kunnen zeggen dat een Japanner altijd wantrouwend kijkt. Echter is dit niet het geval.

De reden dat we de ogen los behandelen en niet als een onderdeel zien van het hoofd, heeft als reden dat de ogen een orgaan zijn van het lichaam en een grote impact hebben op lichaamstaal. We moeten echter niet vergeten dat niet alleen de ogen spreken, maar de gezichtsspieren erbij helpen. Ook is het zo dat bij elk van bovenstaande lichaamshoudingen in de tussen hoofdstukjes 2.1 t/m 2.4 de ogen een versterkende of verzwakkende rol kunnen spelen.

Het oog is een van de meest verraderlijke organen binnen ons lichaam. Soms wordt ook wel eens gezegd dat mensen alleen met de ogen kunnen spreken (let daarbij wel op dat de rest van de spieren in het gezicht ook een kleine rol hebben). De spieren rondom de ogen zijn mede bepalen voor de stand ervan.

Zoals in hoofdstuk 1 te lezen is zijn er basisemoties. De ogen (/het gezicht) zijn in staat om deze basisemoties aan te tonen zonder gebruik te maken van de andere lichaamsdelen, om de lichaamstaal te versterken. Maar naast de basisemoties die genoemd zijn, hebben alle in hoofdstuk 2 genoemde lichaamshoudingen vanuit de basis gezien geen hulp nodig van de ogen. In dit geval bieden de ogen een versterkende kracht om de lichaamstaal over te brengen.

2.6 Lichamelijke eigenschappen

Alle genoemde lichaamshoudingen in dit hoofdstuk genoemd verduidelijken wat er eigenlijk door middel van lichaamstaal gezegd wordt met de houdingen. We moeten echter niet vergeten dat er vele mensen zijn die lichamelijke klachten hebben. Of waarvan de lichaamseigenschappen anders zijn vanaf de geboorte of door bijv. een ziekte of een ongeluk.

Mensen met spierziektes zullen niet in staat zijn om bijvoorbeeld altijd een zeer rechte houding aan te nemen en dus ook door middel van lichaamstaal dezelfde uitstraling te geven als datgene wat ze zouden willen uitstralen. In dit geval bijvoorbeeld kracht en discipline. Het zelfde geldt voor botbreuken of lichamelijke functies die niet meer goed functioneren, zoals met minder functioneren van de oogspieren of mondspieren.

Vaak is de eerste indruk die mensen geven het belangrijkste. Wanneer iemand in een rolstoel zit, of een gipsarm heeft, kun je direct vaststellen dat er een oorzaak is waarom iemand bijvoorbeeld geen hand kan schudden of zwaaien en wordt er dus een link gelegd met het niet goed kunnen uitvoeren van de lichaamstaal. Echter kan er soms dus ook een oorzaak van binnen het lichaam zijn en is het niet te zien. Daarom is het in sommige gevallen belangrijk om zekerheid te hebben, wat betreft lichamelijke eigenschappen, voor je een conclusie trekt over de houding en gedrag van een persoon. Het is belangrijk om verschillen in lichaamseigenschappen goed in te prenten voordat we onze waarnemingen gaan interpreteren.

3. Dit is wie ik ben en zo word ik gezien

Om te communiceren zijn er altijd twee of meer personen nodig. Wij verstaan onder communiceren 'het overbrengen en ontvangen van een bericht'. Dit kan op verscheidene manier zoals verbaal, non-verbaal. Communiceren kan zeer moeizaam verlopen. Er worden dingen waargenomen die niet direct gezegd zijn; een boodschap onder of achter bepaald lichaamstaal bijvoorbeeld. Wanneer hier tevens ondergronds op wordt gereageerd, ontstaat er communicatie op twee niveaus, namelijk het niveau van de uitgesproken taal, de inhoud en het tweede niveau de verhouding/betrekking tussen de communicateerenden. Dit laatste niveau is terug te brengen naar drie praktisch onderscheidende aspecten.

1. Relatieaspect.
2. Appellerend aspect.
3. Expressieve aspect.

3.1 Aspecten

3.1.1. Relatieaspect

'Doortje, leg die bal weg in de kast'. Dit is een uitspraak die wordt gedaan door een persoon die Doortje ziet als iemand waaraan bevelen gegeven kan worden. Deze uitspraak maakt meteen duidelijk in welke relatie de desbetreffende persoon tot Doortje staat.

Bij het spreken ligt het ook aan de toon waarop u iets zegt, wat ervoor zorgt dat er een duidelijk beeld komt hoe de ander wordt gezien door de desbetreffende persoon.

Wanneer u *altijd* het woord 'schat' gebruikt bij het vragen of uw vrouw iets voor u wilt pakken, opzoeken, etc., zal het relatieaspect veranderen. Aangezien de relatie zal zeggen: 'Je bent zo dom, dat ik je alles kan laten doen, als ik maar 'schat' zeg.'

Er zijn niet specifiek woorden nodig om te tonen hoe u de ander ziet. Wanneer u iemand negeert, kan dat duidelijk aangeven dat u geen behoefte heeft om met diegene te praten en kunt u zich deze houding permitteren t.o.v. de ander.

Tevens in geschreven woord is het relatieaspect aanwezig. U kunt een informele brief naar een vriend schrijven die geschreven is met humor, geleerdheid, etc., maar u kunt ook een formele brief schrijven naar de overheid met amicale, informatieve woorden. Het gaat om de manier waarop het geschreven is, die duidelijk maakt wat het relatieaspect is tussen de personen.

Doordat verhoudingen continu veranderen, zijn de verhoudingen *tijdelijk*. In bijvoorbeeld een sectievergadering op een school kunt u elkaar tegenstander zijn wat betreft bepaalde standpunten die ingenomen kunnen worden en vervolgens buiten de vergadering bent u elkaars vriend, wanneer jullie samen op een terrasje wat gaan drinken. Het is dus van belang dat bij elke nieuwe communicatie tussen twee of meer personen er gekeken wordt met 'nieuwe' ogen. De verhoudingen kunnen totaal veranderd zijn binnen een bepaald tijdsbestek. Door na te gaan hoe u spreekt of schrijft, kun u nagaan hoe u iemand ziet. *Ik zie u als iemand die...*

Relatieaspect is dus de manier waarop u de ander ziet.

3.1.2. Appellerend aspect

Het appellerend aspect is het tegenovergestelde van het relatieaspect. Het heeft wel met elkaar te maken, maar in dit geval gaat het om de manier waarop u gezien wilt worden. Bijvoorbeeld: wanneer er een ongeluk is gebeurd en u ziet zichzelf als een persoon die vervolgens alle omstanders gaat coördineren op hoogst autoritaire toon, zullen de omstanders zich gaan irriteren en vertikken ze het om de wijze dingen, die door u gezegd werd, uit te voeren. U ziet zichzelf als een persoon, die vreemden mag commanderen in deze situatie.

Ook bij dit aspect gaat het om de toon waarop u spreekt. Wanneer u op een vriendelijke manier vraagt: 'Wilt u a.u.b. mij die krant aangeven?' zult u anders gezien worden dan wanneer er door u gezegd wordt: 'Geef mij die krant!'. Belangrijk is dus hoe de boodschap wordt overgebracht.

Het *appelerende aspect is ook relatieachtig*, doordat je bijvoorbeeld kan zeggen:

'Ik zie jou als een winkelbediende, zie mij als klant'.

'Ik zie jou als leerling, zie mij als LO-docent'.

'Ik zie jou als zwakke leerling, zie mij als iemand die dat mag beoordelen of als iemand die jou kan helpen'.

Appelerend aspect is dus *de manier waarop u gezien wilt worden*.

3.1.3. Expressieve aspect

Het expressieve aspect zegt iets over de manier van uitdrukken van de zender en tevens de indruk die de zender achterlaat op de ontvanger. Dit aspect hangt ook weer samen met het relatieaspect en appellerend aspect. De zender zegt iets over zichzelf. Bijvoorbeeld: 'Wafae, doe het raam dicht'. Dit kan betekenen dat de zender het koud heeft of dat de zender graag heen-en-weer commandeert etc. Ook hierbij geldt weer dat de toon waarop gesproken wordt en de manier van lichaamstaal belangrijk is bij het interpreteren van bepaalde uitspraken.

Expressieve aspect is dus *de manier waarop u zich uitdrukt en wat voor indruk het achterlaat bij de ontvanger*.

3.1.4. Acceptatie

Het accepteren, of terwijl het aanvaarden van aangeboden relaties en het gevraagde appèl is van belang om het communiceren op de juiste manier te laten verlopen. Als bovenstaande niet wordt geaccepteerd, zal de communicatie blokkeren en gaat het gesprek alleen maar over het verschil in mening hebben betreffende de aspecten. Dit hoeft overigens niet alleen maar verbaal te zijn, maar kan ook door non-verbale communicatie en/of door lichaamstaal plaatsvinden, zoals boze blikken, armen over elkaar plaatsen.

Een veel voorkomend fenomeen is 'het gelijk willen hebben'. Iedereen is hier wel eens tegen aan gelopen. Vaak zijn er verschillende personen de dupe, van hetgeen waar u gelijk in heeft. In dit geval zou u begrip moeten tonen in plaats van uw gelijk doordrammen. Velen, die hier de dupe van zijn, zijn vaak boos en kunnen (bijna) niet meer rationeel nadenken. Doordat u zich inleeft in hun situatie, maar wel voet bij stuk houdt over uw gelijkheid, zult u vaak meer bereiken dan wanneer u uw gelijkheid doordramt.

Om tot de acceptatie, of misschien wel verzoening, te komen kan er een keuze gemaakt worden voor de directe benadering en de indirecte benadering. De directe manier is de meest lastige manier, waar enige sociale handigheid gevraagd wordt van de persoon, die deze benadering toepast.

Directe benadering:

Er wordt bij deze benadering direct gevraagd hoe zie jij mij? Ik zie jou als... Zie mij als... Bijvoorbeeld. Persoon 1 over persoon 2: Ik zie jou als een verlegen jongen, omdat je altijd zo stil bent en achter in de hoek van de klas gaat zitten. Persoon 2 over zichzelf: Zie mij als een jongen, die graag op het podium staat op te treden en dus niet als verlegen.

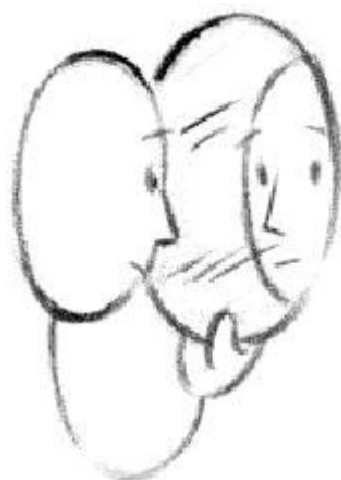
Indirecte benadering:

Er wordt bij deze benadering indirect gevraagd hoe zie jij mij? Ik zie jou als... Zie mij als... Bijvoorbeeld (betrekking hebbend op het voorbeeld bij directe benadering): Persoon 2 laat foto's/video zien aan persoon 1 van zichzelf, zich uitlevend op een podium voor een publiek van 100 man. Hierdoor komt Persoon 1 er dus op een indirecte manier erachter dat persoon 2 helemaal niet zo verlegen is als dat diegene dacht.

Er moet dus eerst acceptatie betreffende de aspecten, voordat er verder gecommuniceerd kan worden. Bij misverstanden/verzoening kan dit d.m.v. de directe of de indirecte benadering zijn.

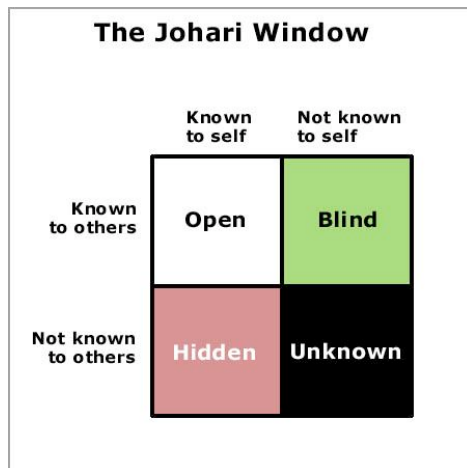
3.1.5. Terug relaterend naar lichaamstaal

Lichaamstaal ondersteunt de boodschap die u vermeldt. Wanneer u *gezien wilt worden als* LO-docent die de aandacht van de leerlingen wilt hebben, dan zult u uw lichaamstaal hierop aan moeten passen. Wilt u van iedereen de aandacht? Gebruikt u hiervoor handgebaren? Was u zichtbaar? Stond u rechtop en keek u de leerlingen aan waarvan u de aandacht wilde? Wanneer de leerlingen zien (d.m.v. lichaamstaal, woorden etc.) dat u de aandacht wilt, *wordt u gezien als* LO-docent die de aandacht van de leerlingen wilt hebben.

Afb. 1. Appellerend aspect.

3.2. Het Johari-window

Afb. 2. Het Jahori-window

Dit model is gemaakt door Joseph Luft en Harry Ingham. Dit model geeft inzicht in hoe gevoelens en gedachten kunnen worden gebruikt om overtuigender te presenteren wie u bent en wie u laat zien.

Hiernaast ziet u het model in het Engels. In het Nederlands zullen de volgende woorden gebruikt worden:

- Functionele zelf voor 'open'.
- Blinde vlek voor 'blind'.
- Privé-ruimte voor 'hidden'.
- Onbewuste voor 'unknown'.

3.2.1. Functionele zelf (open):

Het functionele zelf geeft de indruk weer, die personen van diegene hebben. Het is de manier waarop iemand zich laat 'zien' aan anderen. Dit wordt op verscheidene manier weergegeven, zoals wat u zegt, wat u doet, hoe u spreekt en hoe u doet. Dit is o.a. ook afhankelijk van de situatie waarin een persoon zich bevindt. Wanneer u zich in een ongemakkelijke situatie bevindt, zult u waarschijnlijk uzelf anders laten zien, dan wanneer u zich op uw gemak voelt. Aangezien dit kwadrant voor beiden partijen bekend is, valt hierover te communiceren. *Het is het dagelijkse gedrag naar anderen en het is communiceerbaar.*

3.2.2. Blinde vlek (blind):

De blinde vlek is te beschreven als; het is bekend voor anderen, maar niet voor uzelf. U bent niet bewust van bepaalde gedragingen, die bij anderen wel bekend zijn en tevens bepaalde effecten heeft op anderen. Bijvoorbeeld: u vindt uzelf een heel vrolijk type, maar de leerlingen zien dit absoluut niet, als u hun lesgeeft. Wanneer u feedback krijgt hierop, blijkt dat u met uw schouders in uw nek staat, dat uw mondhoeken naar beneden wijzen/trekken en uw ogen droevig kijken. Hiervan was u zich niet bewust en dit was dus een 'blinde vlek' voor u. Feedback is in dit geval ontzettend belangrijk. Zonder feedback komt u nooit achter uw 'blinde vlek'. *De blinde vlek is onbekend voor u, maar bekend voor anderen. Door middel van feedback kunt u erachter komen wat de blinde vlek is.*

3.2.3. Privé-ruimte (hidden):

Het woord 'privé' zegt al genoeg over dit kwadrant. Wanneer we dit woord opzoeken in het woordenboek (Dikke van Dale) komen we uit op de betekenis: **persoonlijk**. Men wil dit gedeelte verborgen houden voor anderen. Het zijn gevoelens, gedachten, opvattingen, normen en waarden. Deze 'binnenkant' van de persoon kan de 'buitenkant' tegemoet komen of afvallen. Wanneer u voor de klas staat en wilt dat de leerlingen op een bepaalde manier doordraaien, terwijl u eigenlijk nog twijfelt over de juistheid van het doordraaisysteem, zult uw lichaam dit toch kenbaar maken. In dit geval komt de binnenkant en de buitenkant elkaar niet tegemoet. Wanneer je ogen stralen, je een glimlach op je gezicht hebt en je bent verbaal ook enthousiast door bijvoorbeeld met de toonhoogtes te spelen en een grapje te maken, komt de

binnenkant en de buitenkant elkaar tegemoet. Lichaamstaal is in dit geval dus zeer belangrijk.

Dit is het gebied wat bewust verborgen wordt gehouden door de desbetreffende persoon.

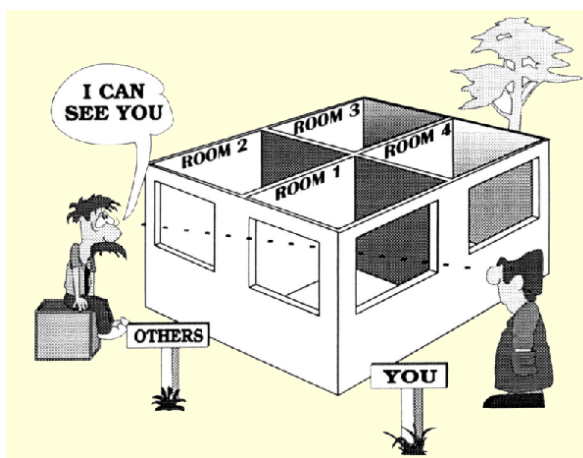
3.2.4. Onbewuste (unknown):

Dit kwadrant houdt in dat een bepaalde gedraging onbekend voor uzelf, maar ook voor anderen is. Dit zorgt ervoor dat het geen onderwerp is, wat communiceerbaar is. Het gaat om onbewuste processen, die zeker invloed hebben op ons gedrag. Het onbewuste komt ook terug in patronen, die wij continu herhalen. Bijvoorbeeld: U dient te zwijgen, wanneer een ouderen/grotere praat. Dit kan effect hebben op de communicatie die u levert in allerlei situaties, doordat u van deze stelling uitgaat. Wanneer chronische verdrietigheid bijvoorbeeld als patroon wordt gesignaleerd, dan kan eventueel therapie de oplossing zijn voor het onbekende (de reden van deze verdrietigheid). *Voor beiden partijen is het probleem van bepaald gedrag onbekend, waardoor het niet communiceerbaar wordt.*

3.2.5. De samenhang van de kwadranten:

We geven dus een bepaalde indruk aan anderen. Sommige gedragingen vinden onbewust plaats, maar kan d.m.v. feedback bekend worden voor diegene. Ook wordt gedrag beïnvloedt door de gevoelens, gedachten, normen en waarden van een persoon, die zelfs bewust verborgen gehouden kunnen worden. En als laatste kwadrant van het johari-window is dat het onbewuste ook bepaalde sturing geeft aan gedragingen.

U kunt zich op verschillende manieren presenteren. De een presenteert zich bijvoorbeeld meer door een beperking van het functionele zelf en de ander weer meer door een beperking van de privé-ruimte. Er kunnen dus verschillende samenhangen zijn tussen de kwadranten. Waar rekening mee gehouden dient te worden is, dat gedrag deels een gewoonte is. Dat betekent dat gedrag te beïnvloeden is, dat het te veranderen is in de positieve manier van aanleren en afleren.

Afb. 3. Johari-window

Om een vergelijking te maken, gebruiken we 'sport' als vergelijking. Wanneer u voor het eerst een salto gaat maken, bent u er niet meteen vaardig in. Het gezegde: 'Oefening baart kunst', is hier duidelijk van toepassing. In het begin voelt het allemaal nog moeilijk en geforceerd aan, maar na veel oefenbeurten zal u steeds vaardiger worden in het springen van een salto. Als u steeds een 'judo-salto' bijvoorbeeld maakt, dan heeft u zichzelf het verkeerde aangeleerd. Door in de leer te gaan bij een trainer, die er verstand van heeft, kunt u het opnieuw leren en op de juiste wijze de salto uitvoeren. Conclusie van dit voorbeeld is dat dit ook haalbaar is met gedrag. Hierbij moet de functionele kwadrant groot zijn, aangezien je dan flexibiliteit kunt tonen en dus verandering in je gedrag kan waarmaken. Flexibiliteit zorgt ervoor

dat de desbetreffende persoon beter kan inspelen op wat er zich in de omgeving voordoet.

Wanneer we het over de prive-ruimte hebben, spreken we over gedachten, gevoelens, opvattingen, normen en waarden. Maar over het algemeen worden de ‘negatieve’ aspecten van deze kwadrant, zoals verdriet en angst, niet geaccepteerd, zoals positieve aspecten van deze kwadrant, zoals opgewekt en zekerheid, worden geaccepteerd. Toch is het van belang deze te uiten, aangezien lichaamstaal altijd ervoor zorgt dat het merkbaar is dat u zich bijvoorbeeld angstig voelt.

3.2.6. Conclusie Johari-window:

Een positieve uitstraling wordt beïnvloed door een viertal kwadranten, namelijk:

- ❖ Het functionele zelf (*indruk*):
 - Het is het dagelijkse gedrag naar anderen en het is communiceerbaar.
- ❖ Prive-ruimte (*persoonlijk*)
 - Dit is het gebied wat bewust verborgen wordt gehouden door de desbetreffende persoon.
- ❖ De blinde vlek (*niet bewust*)
 - De blinde vlek is onbekend voor u, maar bekend voor anderen. Door middel van feedback kunt u erachter komen wat de blinde vlek is.
- ❖ Het onbewuste (*onbekend*):
 - Voor beiden partijen is het probleem van bepaald gedrag onbekend, waardoor het niet communiceerbaar wordt.

Feedback en zelfreflectie zijn dus van groot belang om bewust te worden van ons gedrag/persoonlijke.

4. Wat is de kracht van lichaamstaal?

Wat voor invloed heeft lichaamstaal op het pedagogisch klimaat?

Veel mensen focussen zich op datgene wat ze moeten zeggen wanneer ze een gesprek aangaan. Echter wordt vaak vergeten dat lichaamstaal veel meer zegt dan woorden. Daar zijn wij in ieder geval van overtuigd. “Je lichaam spreekt boekdelen” is niet voor niets een veel uitgesproken zin. Ook is er een psycholoog (psycholoog Alfred Mehrabian) die zegt dat 93% van het overbrengen van een boodschap gebeurt door middel van lichaamstaal.

Veel leerlingen proberen bij het afsluiten van onderdelen niet zenuwachtig te zijn. Het is heel eenvoudig om uit te spreken “ik ben helemaal niet zenuwachtig” en toch kan het zo zijn dat aan de lichaamstaal van dezelfde persoon te zien is dat deze zenuwachtig is. Vaak is er dan een verkrampde houding zichtbaar en weet de persoon niet goed hoe hij/zij zich moet focussen. Wat vaak gebeurt is dat iemand klaar staat om te beginnen, maar eerst nog een paar keer diep zucht en heel hard aan het nadenken is.

Lichaamstaal is zoals eerder genoemd cultuurgebonden. Het is daarom belangrijk om rekening te houden met verschillen wanneer je niet met iemand in contact bent vanuit je eigen cultuur. Als je wel met iemand vanuit de eigen cultuur communiceert, is het dus zo dat de kracht van lichaamstaal een grote impact heeft.

4.1 pedagogisch klimaat

Onder het pedagogisch klimaat verstaan we een sfeer die zou moeten bijdragen aan de opvoeding. Wij als LO-docenten kunnen een bijdrage leveren aan het welbevinden van leerlingen in de les. Dat doen we onder andere door middel van ons gedrag, normen en waarden te hanteren en de regels van de les duidelijk te maken.

Wanneer we kijken naar een gymles zijn er 3 relaties binnen een les die aan bod komen. Namelijk die van de leerlingen onderling, leerlingen tot LO-docent en die van de leerlingen tot de context van de les. Binnen alle drie de genoemde relaties vind er een vorm van communicatie plaats of het uiten van gedrag.

Een LO-docent heeft een vier stappenplan om te zorgen dat er een optimaal pedagogisch klimaat ontstaat:

- Valt de LO-docent iets op t.a.v. het pedagogische klimaat?
- Hoe is het welbevinden in de klas?
- Om welke relatie(s) gaat het? (leerling-onderling/leerling-LO-docent/leerling-context)?
- Wat is het streven van de LO-docent om een optimaal pedagogisch klimaat te kunnen bereiken?

4.1.1. Opvallend aspect

Wanneer een LO-docent de klas inkomt voor de eerste keer, krijgt de LO-docent meteen een bepaalde indruk van het pedagogisch klimaat. Zijn er leerlingen die zich afzonderen van de andere leerlingen (bijvoorbeeld: de leerlingen maken zich klein, gaan in de hoek staan, kijken weg als de LO-docent of een leerling naar hem/haar kijkt)? Wordt er veel geschreeuwd in de les? Is een leerling verlegen? Is een leerling op een positieve dan wel op een negatieve manier aanwezig (aandacht vragen)? Een LO-docent hoeft de klas niet eens te kennen of er zijn al aspecten van het pedagogisch

klimaat die meteen opvallen. Door deze informatie op te nemen, is de eerste stap gemaakt om aan het pedagogisch klimaat te kunnen gaan werken.

4.1.2 welbevinden van leerlingen

Door middel van het gedrag en de lichaamstaal van leerlingen zijn we in staat om te “herkennen” hoe hoog het welbevinden van een leerling is in de klas. In onderstaand schema wordt weergegeven welk gevoel van welbevinden bij welke soort lichaamstaal past:

Niveau	Welbevinden	Signalen
1	Uitgesproken laag	Signalen van onbehagen: -Kijkt : angstig, verdrietig, boos, woedend of bedrukt. - Leerling is lichamelijk gespannen en reageert niet op de omgeving door zichzelf terug te trekken. - Leerling huult snel en lacht zelden.
2	laag	De lichaamshouding, handelingen en mimiek geven aan dat het kind zich niet goed voelt. De signalen zijn wel minder sterk dan bij niveau 1. Het kind druk niet continue onbehagen uit.
3	matig	De leerling geeft een "onbewogen" indruk en heeft een neutrale houding. Er zijn geen signalen van verdriet, angst of plezier van behagen of onbehagen. Gezicht en lichaamshouding tonen weinig tot geen emoties.
4	hoog	De leerling vertoont signalen van voldoening (zie hiervoor niveau 5). Echter zijn de signalen van voldoening niet continue aanwezig.
5	uitgesproken hoog	De leerling vertoont gevoelens van behagen, zichzelf op en top voelen en met volle teugen genieten. -Blij en opgewekt zijn, glimlachen, glunderen, uiten van plezier. - Spontaan zijn, zichzelf zijn, expressief zijn. - Ontspannen zijn, geen signalen van stress vertonen. - Openstellen, door de omgeving laten aanspreken. - Energiek reageren, stralende blik hebben, levenslustig zijn. - Zelfverzekerdheid en zelfvertrouwen uitstralen.

De lichaamstaal van leerlingen speelt in alle relaties dus een rol. Zo kan de LO-docent namelijk zien hoe een leerling zichzelf voelt. Een medeleerling kan dit ook peilen en op zijn/haar beurt hierop aanpassen, of juist niet, wat weer kan leiden tot een nog minder welbevinden van een leerling op dat moment in de les.

Als leraar zijnde kun je de lesgeefstijl die je hanteert of je benaderingswijze naar deze leerling toe aanpassen. Om er zo achter te komen wat er speelt en er een verandering in aan te brengen.

4.1.3. Relaties

Zoals eerder genoemd zijn er drie verschillende relaties die het pedagogisch klimaat (kunnen) beïnvloeden, namelijk:

1. Leerlingen onderling.
 - Leerlingen kunnen bepaald gedrag naar elkaar vertonen, die ervoor kan zorgen dat er een positieve bijdrage geleverd wordt aan het pedagogisch klimaat, maar dit kan uiteraard ook andersom, een negatieve bijdrage leveren aan het pedagogisch klimaat. Lichaamstaal blijft een communicatie middel dat gebruikt wordt door ook leerlingen naar andere leerlingen toe. Een duidelijk voorbeeld is een tong uitsteken naar een leerling of het glimlachen naar elkaar wanneer samen iets is gelukt.
2. Leerlingen tot de LO-docent.
 - Ook bij deze relatie geldt, dat er een positieve bijdrage of een negatieve bijdrage geleverd kan worden door bepaald gedrag van de leerling naar de LO-docent en visa versa. Zorg bijvoorbeeld dat u openheid uitstraalt, wanneer u in gesprek gaat met een leerling. Ga bijvoorbeeld door uw knieën om op gelijke hoogte te komen met de leerling.
3. Leerlingen tot de context.
 - Deze relatie is m.b.t. bijvoorbeeld het materiaal. Elke LO-docent wil dat er met netheid omgegaan wordt met het materiaal. Uiteraard moet u daar op toezien en het goede voorbeeld daarvoor geven. Door met lichaamstaal duidelijk te maken (duim op steken, wanneer het op de correcte wijze wordt behandeld of de wenkbrauwen naar beneden te trekken wanneer het niet op correcte wijze wordt behandeld) zorgt u ervoor dat het pedagogisch klimaat veiliger wordt. Er kan veilig bewogen worden.

4.1.4. Streven:

Als LO-docent stel je uit bovenstaande drie stappen een streven op om het pedagogisch klimaat te verbeteren binnen je les. Lichaamstaal is een belangrijke factor om het pedagogisch klimaat veiliger te kunnen maken. Zoals al eerder vermeldt is, maakt lichaamstaal een groot deel uit van communicatie. Wijs leerlingen er bijvoorbeeld op dat ze u aan moeten kijken, wanneer u tegen ze spreekt of zij tegen u. Of zorg ervoor dat leerlingen niet met hun armen over elkaar gaan zitten/staan wanneer u met ze communiceert. Deze voorbeelden geven namelijk een gesloten houding aan. Wanneer bovenstaande voorbeelden worden uitgevoerd, ontstaat er een meer open houding en zal er een fijnere/veiliger sfeer ontstaan.

Uiteraard begint het veiliger maken van een pedagogisch klimaat bij uzelf. Zorg dat uw eigen lichaamstaal klopt naar de leerlingen/ouders/collega's/context toe. Wanneer leerlingen een LO-docent kennen is het zo dat ze door middel van de lichaamstaal al in kunnen schatten in wat voor een "stemming" de LO-docent is. Het is dus belangrijk om als LO-docent datgene uit te stralen wat je zou willen. Ook als je een minder goede dag hebt, moet je bij een volgende klas in staat zijn om jezelf om te schakelen in een positieve lesgeefinstelling en het voorgaande van je af proberen te zetten.

Voor de leerling is het heel erg belangrijk om te weten wat ze aan een LO-docent hebben. Niet altijd is het zo dat een LO-docent verbaal leerlingen corrigeert. Soms is het beter/effectiever om dit te doen door middel van lichaamstaal. Het is dus belangrijk dat een leraar geen foute indrukken wekt bij de leerling en duidelijke signalen afgeeft.

5. Onze eigen lichaamstaal als docent L O

Tijdens onze studie aan de HALO zijn we beiden in het laatste jaar al gaan werken in het voortgezet onderwijs. In ons eerste en tweede jaar hebben we alle stages samen gelopen. Het is dus zo dat wij elkaar erg goed kennen.

Voor dit hoofdstuk hebben we nogmaals na alle jaren een kijkje genomen bij elkaar in de les, om zo een goede indruk te krijgen van elkaars lichaamstaal. We hebben hiervoor twee lesuren bij elkaar geobserveerd, hiervan een verslag gemaakt en dit weer aan elkaar laten lezen. De reacties die we hebben op de resultaten zijn ook terug te vinden onderaan de verslagje.

Bij het observeren van elkaar hebben we rekening gehouden met alle lichaamsdelen. In hoofdstuk 2 hebben we alle lichaamsdelen omschreven met daarbij bepaalde houdingen en wat deze “zeggen”. Voor dit hoofdstuk hebben we zelf ook naar deze lichaamsdelen gekeken en hierbij genoteerd wat we constateerde. Van het klad hebben we een nette versies getypt die hier onder te vinden zijn.

Naam observator : Wendy de Boon
Geobserveerde : Maxime van Kraaij

Dag : Ma. 29 nov.
Klassen : BR7 & 3H2

Omschrijving Maxime

Lengte : 1.67 m.
Gewicht : 58 k.
Ogen : Bruin
Haar : Bruin (slag)
Bouw : Slank

Zoals bovenstaand te lezen is, is Maxime niet heel erg lang en haar algehele standaard lichaamseigenschappen zijn niet schokkend. Ze heeft ook geen afwijkingen (bijv. scheel kijken). Wat als voordeel is dat je makkelijk liefelijker over kunt komen. Ikzelf ben heel erg lang en ook groot. Mijn bovenlichaam is heel erg fors/gespierd, mijn schouders zijn ook heel erg breed daardoor. Ik zal dus heel erg mijn best moeten doen om met mijn lichaamstaal “klein”/lief over te komen. Een nadeel voor Maxime is dat ze vaak net zo lang is als haar leerlingen. Ze zal dus door middel van haar houding en gedrag kenbaar moeten maken dat de leerlingen niet over haar heen kunnen lopen.

Hoofd, nek, hals en schouders

Tijdens het lesgeven geeft Maxime een rechte houding. Haar hoofd en schouders zijn eigenlijk heel vaak recht ten opzichte van haar romp, volgens mij is dit ook iets wat ze bewust doet. Het ziet er in ieder geval niet gedwongen uit. Met het gaan zitten in de kleermakerszit (wat ze doet bij het starten van de les) zakt ze niet helemaal in elkaar, maar gaat gewoon ontspannen zitten. Haar hoofd blijft hoog, maar de schouders gaan een beetje zakken om zo een ontspannen houding aan te nemen.

Op Maxime haar gezicht is wel altijd duidelijk te “lezen” wat ze vindt of denkt. Dit komt natuurlijk over. Maar soms moet ze wel uitkijken dat het niet onzeker overkomt. Het was bijvoorbeeld 2x zo dat ze iets uitlegt, maar dan zelf nog een bedenkend gezicht heeft. Leerlingen kunnen zichzelf dan af gaan vragen of ze het zelf ook wel goed snapt o.i.d.

Sowieso kan Maxime naar leerlingen toe door middel van gezichtsuitdrukkingen heel duidelijk maken wat ze denkt. Als een leerling iets doet wat niet geoorloofd is kijkt ze deze aan met een bepaalde blik die boekdelen spreekt. De leerling wist gelijk dat wat hij deed niet mocht en ging direct zitten. Ook kan Maxime gewoon lol hebben en uitrusten dat ze plezier heeft in het lesgeven. Als een leerling een grappige of juist stomme opmerking maakt kan ze gaan lachen. Het is belangrijk dat ook de leerlingen deze kanten van haar zien. Top.

Romp en bekkengebied

Ik weet van Maxime (omdat we vrienden zijn) dat ze vaak last heeft van haar rug. Ik kan dit soms zien aan haar houding. Als ze in haar eigen rug gaat hangen neemt ze een voor haar gemakkelijke houding aan. Wat ze doet is eigenlijk haar billen ietsjes naar achteren steken en haar buik naar voren, een holle rug maken. Voor de rest is dit niet hinderlijk voor het lesgeven. Ze staat eigenlijk ook nooit in een nonchalante

houding. De houding waarbij je al het gewicht op 1 been plaatst en een heup kantelt. Ze staat met haar benen recht, waardoor haar romp ook van frontaal gezien recht blijft staan. Verder zijn er tijdens het lesgeven en van wat ik weet geen belangrijke dingen opgevallen of te melden.

Handen

Als Maxime uitleg geeft maakt ze met haar handen gebruik van gebaren. Het is niet zo dat deze gebaren overdreven zijn. Het zijn bescheiden/vrouwelijke gebaren. Ze zijn zagezegd niet grof in de uitvoering.

Als de leerlingen bezig zijn met een onderdeel neemt maxime een houding aan die op twee manieren over kan komen zodra je erop let. Ze gaat namelijk gewoon gespreid staan met haar voeten en laat haar armen naast haar lichaam vallen, hiermee doet ze dus niks. Sommige mensen zetten juist de handen in de zij, of doen ze over elkaar. Maar haar houding is neutraal. Wat sterk overkomt. Heel stiekem zou je nog kunnen denken dat ze niet weet hoe ze moet gaan staan, maar door de lichaamstaal van andere delen is dit niet het geval. En is het een sterk geheel.

Voeten

Zoals bovenstaand ook al genoemd is gaat Maxime tijdens de les op de grond zitten in de kleermakers zit. Wanneer de les draait gaat ze met haar voeten op schouder breedte staan. Haar gewicht is dan verdeeld over beide voeten en ze kantelt haar heupen niet.

Als ze loopt, loopt ze vaak op normale snelheid. Het klopt in verhouding met haar beenlengte. Ze neemt dus geen reuze of kleine stapjes.

Ze heeft wel een tikje, soms gaat ze op haar tenen staan en dan rolt ze haar voeten weer af. Dit gebeurt heel soms en niet op speciale momenten.

Ze vergat op een moment iets in het arrangement en rende toen langzaam in kleine stapjes naar de plek toe, daarna mochten de leerlingen beginnen. Ze loopt ook rond en zorgt ervoor dat ze overzicht behoud. Omdat ze zelf natuurlijk niet zo groot is gaat ze soms op een bank staan, zodat ze beter overzicht kan houden en de leerlingen ook haar aanwezigheid opmerken.

* Conclusie

Wat heel prettig is aan Maxime is dat ze zichzelf niet anders voordoet komen.

Datgene wat ze uitstraalt is ze ook. Het komt over zoals ze het ook echt bedoeld. Dit weet ik omdat ik ook al lang met haar omga, maar ook mensen die niet met haar omgaan merken dit vaak op. Het is heel natuurlijk wat ze uitstraalt en overbrengt. Met gezicht expressies zijn sterk en haar lichaamstaal is heel erg goed af te lezen. Op mindere en sterkere momenten [grotendeels komt dit door haar gezicht]

Naam observator : Maxime van Kraaij
Geobserveerde : Wendy de Boon

Dag : Di. 30 nov.
Klassen : 2D & 1C

Omschrijving Wendy

Lengte : 1.82 m.
Gewicht : 85 k.
Ogen : Blauw
Haar : Blond
Bouw : Vol slank

Wendy is relatief lang voor een vrouw. Hierdoor heeft ze een flink voordeel (in tegenstelling tot mezelf), aangezien ze in negen van de tien gevallen boven de leerlingen uitkomt en dus leerlingen als het ware ‘tegen haar op’ moeten kijken. Als je kleiner bent, zul je meer moeite doen om je aanwezigheid in de zaal kenbaar te maken. Wendy heeft hier dus minder last van, daarnaast zullen leerlingen niet snel over haar heen lopen, aangezien de leerlingen merken dat ze aanwezig is, door haar lengte maar ook door haar bouw. Ze kan door haar bouw overigens wat forser overkomen, waardoor ze minder snel als liefelijk wordt gezien. Haar bouw heeft dus een voordeel maar ook een nadeel. Verder heeft Wendy geen afwijkingen t.a.v. lichamelijke eigenschappen.

Hoofd, nek, hals en schouders

Wendy heeft een grote spiermassa in haar schouders en nek. Hierdoor is ze heel breed en is haar houding wat geforceerd. Haar schouders lijken hierdoor niet ontspannen, maar zijn wat opgetrokken. Dit doet Wendy niet bewust, maar dit is haar ‘natuurlijke’ houding. De schouders staan door de spiermassa wat naar voren (bolle houding). Tevens heeft Wendy een relatief gezien korte nek. Haar hoofd, daarentegen, staat recht naar voren. Ze heeft dus geen ‘arrogante’ houding (hoofd omhoog) of ‘neerbuigende’ houding (hoofd naar beneden).

Wendy spreekt de klas aan het begin van de les (opstarten) en aan het einde van de les (evaluatie) aan in kleermakerzit. Hierbij heeft ze dezelfde houding als de staande houding, alleen iets extremer. Ze kruipt als het ware in haar schulp. Maar haar hoofd blijft altijd rechtop en ze laat de klas merken door o.a. iedereen aan te kijken dat ze op iedereen let.

Ik ken Wendy nu 3,5 jaar en ik weet dat ze niet altijd laat blijken in haar lichaamstaal of überhaupt verbaal wat ze denkt of hoe ze zich voelt. Naar de klas toe, laat ze t.a.v. de les, altijd zien hoe ze zich voelt of hoe ze over iets denkt. Bijvoorbeeld tijdens het opruimen, was de trampoline naar de berging gesleept, waardoor er flinke strepen op de houten vloer gekrast waren. Wendy reageerde hier verbaal heel heftig op (OH MY GOD) en haar lichaamstaal sprak boekdelen. Haar hele lichaam was gespannen. Wendy maakte dit ook met haar gezichtsuitdrukking duidelijk, tevens maakt ze met gezichtsuitdrukkingen duidelijk wanneer ze plezier heeft in het lesgeven. Ze lacht veel, wanneer de situatie dit toelaat.

Romp en bekkengebied

Wendy heeft een rechte onderrug, maar heeft geen billen. Zoals ik al eerder aangaf heeft ze een wat bolle bovenrug door haar schouderpijlen en nekpijlen. Het is voor haar geen ongemakkelijke houding, maar het is een natuurlijke houding voor haar (geworden). Zelf geeft ze aan, dat het gespannen over kan komen bij anderen. Maar doordat ze een rechte onderrug heeft, stelt ze haar lichaam niet open, maar ze is ook niet gesloten. Haar bovenrug maakt een gesloten indruk, alsof ze haar 'borsten' wilt beschermen. Ik zou me kunnen indenken dat leerlingen minder snel naar haar toe zullen stappen, wanneer ze boven een gesloten indruk geeft, maar dit was niet het geval tijdens haar les. De leerlingen kwamen zonder twijfel vragen stellen en spraken Wendy met enthousiasme me aan (visa versa).

Handen

Wendy heeft twee manieren van lesgeven t.a.v. haar armen/handen. Deze staan of in haar zij geplaatst of ze heeft haar armen over elkaar heen. Dit kan een arrogante/leidinggevende/gesloten uitdrukking geven. Ze geeft zelf aan, nadat ik er me haar over had gesproken, dat ze het moeilijk vindt om haar handen naast haar lichaam te laten hangen, aangezien ze zich dan niet op haar gemak voelt. Dit is naar mijn mening logisch, maar dit zou je wel kunnen leren in stapjes, door bijvoorbeeld het tijdens een gesprek met een familielid te oefenen, vervolgens op een feestje met een groep mensen, daarna in de les wanneer ze aan het bewegen zijn en als laatste stap ook tijdens je uitleg in de les wanneer de leerlingen stil zijn en naar jou moeten luisteren. Haar houding zal dan een stuk opener en sterker zijn, waardoor de drempel eventueel voor een bepaalde leerlingen minder groot zal zijn om op haar af te stappen. Maar zoals ik al eerder zei, hebben leerlingen in deze twee klassen geen moeite om op haar af te stappen!

Voeten

Wendy staat stevig in een lichte spreidstand. Haar onderstel komt dan ook zeer sterk over hierdoor. Aangezien Wendy en ik het o.a. door het maken van deze scriptie, vaker hebben over lichaamstaal, geeft ze zelf aan dat ze eraan werkt om niet op één been te gaan staan (hangen in de heup). Dit was soms nog aanwezig, maar ik zag dat ze er bewust mee bezig was om het niet te doen. Haar stevige houding heeft een positief effect op haar lichaamstaal. Ze komt zelfverzekerd over en ze laat merken dat ze weet waar ze het over heeft.

Wendy maakt geen overdreven grote of kleine stappen, maar haar stappen zijn van neutrale grote. Wendy houdt het overzicht in de les, door vaak op verschillende plaatsen te gaan staan en dus rond te lopen de zaal. Door haar lengte en haar bouw is ze aanwezig in de zaal, verbaal ondersteunend.

* Conclusie

Wendy haar bouw is zeer verraderlijk, aangezien ze voor elke leerlingen hart heeft en er dus voor elke leerling wil zijn. Of het nu gaat om bewegingsvaardigheden of andere situaties (bijvoorbeeld privé-situaties) ze staat open voor elke leerling. Zoals ik al eerder zei, geeft haar bouw het tegenovergestelde aan, namelijk een meer gesloten houding. Ze is een sterke vrouw, die weet wat ze wilt en dat is zeer belangrijk in o.a. het lesgeven.

6. Onderzoek

6.1 Samenvatting

Een LO-docent(e) moet dagelijks communiceren met zijn/haar leerlingen. Uiteraard gaat dit niet alleen om verbaal communiceren, maar ook om non-verbaal communiceren. Hier valt o.a. lichaamstaal onder. Het is daarom van belang dat LO-docenten weten hoe ze moeten communiceren, hoe ze overkomen bij leerlingen (maar ook ouders en collega's) en wat voor invloed lichaamstaal op communicatie heeft.

Een LO-docent kan verschillende rollen binnen zijn lessen LO innemen. Er zijn vijf verschillende rollen, met bijbehorende typisch kenmerkende lichaamstaal en competenties. Door middel van dit onderzoek zijn we op zoek gegaan naar de verschillende rollen, die ingenomen kunnen worden door LO-docenten. Tevens hebben we onderzoek verricht of leerlingen de LO-docent daadwerkelijk in de rol zien, die de LO-docent (wilt) aanneemt.

We zijn begonnen met literair onderzoek en vervolgens hebben wij op dit onderzoek een enquête gebaseerd, die door klassen met de desbetreffende LO-docent en door de desbetreffende LO-docent, is afgenomen.

De hoofdvraag die we aan ons onderzoek hebben gekoppeld is:

‘Wat voor lichaamstaal tonen LO-docenten en in hoeverre komt de rol die LO-docenten willen uitvoeren over op de leerlingen over (of is deze anders)?’

6.2. Introductie

Lichaamstaal is een taal die meer spreekt dan verbale communicatie. Als LO-docent moet je veel communiceren. Het gaat dan niet alleen om het communiceren met de leerlingen voor/tijdens/na de les, maar ook om het communiceren met ouders en collega's. Communiceren doet u niet alleen verbaal, maar ook non-verbaal. Hierbij komt onder andere dus lichaamstaal om de hoek kijken.

Wij zijn toekomstige LO-docenten en voor ons is het daarom net zo belangrijk om weet te hebben van hoe lichaamstaal werkt, wat voor invloed het kan uitoefenen op een communicatie tussen twee of meerdere personen en daarbij meenemend wat voor rollen er zijn en wat deze rollen inhouden met de bijbehorende lichaamstaal.

Uit bovenstaand hebben wij een onderzoeksvraag opgesteld, namelijk: *'Wat voor lichaamstaal tonen LO-docenten en in hoeverre komt de rol die LO-docenten willen uitvoeren over op de leerlingen over (of is deze anders)?'*

Met dit onderzoek willen wij zicht krijgen op, of LO-docenten weet hebben van, hoe de leerlingen de LO-docent zien m.b.t. de rollen van de LO-docent. Daarbij meepakkend de vertoonde lichaamstaal bij de desbetreffende rol. Ook willen we zicht krijgen op, of de rol, die een LO-docent uitvoert tijdens de les, ook zo overkomt op de leerlingen.

6.3. Literatuur:

De vijf rollen van de leraar

6.3.1. Gastheer

De gastheer kenmerkt zich aan het opstarten van de les. Deze LO-docent toont belangstelling voor de leerlingen. Hij/zij probeert een band te ontwikkelen met de leerlingen om het leerproces op gang te kunnen brengen/houden. De LO-docent laat de leerlingen zich compleet op hun gemak voelen en heet hun van harte welkom.

De *competenties* van een gastheer zijn: het afstemmen op leerlingen en heeft een professionele beroepshouding.

Typisch kenmerkende lichaamstaal:

- ❖ Maakt oogcontact;
- ❖ Staat rechtop, voeten iets uit elkaar en hoofd omhoog;
- ❖ Maakt brede gebaren (ter ondersteuning van zijn/haar verhaal);
- ❖ Open houding (armen worden niet over elkaar heen geslagen, benen worden niet gekruist);
- ❖ Vriendelijke mimiek (correcties gepaard met een glimlach).
- ❖ Zichtbare opstelling (verbergt zich niet).

6.3.2. Presentator

De presentator kenmerkt zich aan het aandacht vangen in de les. Deze LO-docent neemt een leidende rol in tijdens de les. Hij/zij weet duidelijk te vertellen wat er gaat gebeuren tijdens de les en laat merken dat hij/zij deskundig is in het vak. Belangrijk bij deze rol is dat de LO-docent het leerproces aanstuurt maar tevens ook bewaakt.

De *competenties* van een presentator zijn: overtuigingskracht; presenteren en mondeling communiceren.

Typisch kenmerkende lichaamstaal:

- ❖ Staat stevig en rechtop, hoofd boven het lijf, past buikademhaling toe.
- ❖ Maakt oogcontact en houdt deze vast.
- ❖ Maakt gebaren met kracht.
- ❖ Maakt veel gebruik van zijn handen om zijn woorden te ondersteunen.
- ❖ Corrigeert leerlingen non-verbaal.
- ❖ Maakt gebruik van mimiek.
- ❖ Neemt een centrale plaats, dus een zichtbare opstelling.

6.3.3. Didacticus

De didacticus kenmerkt zich aan het instructie geven in de les. Wanneer een LO-docent deze rol vervult, zal deze LO-docent vooral zijn/haar aandacht vestigen op het geven van een uitdagende opdracht. Tevens stimuleert de LO-docent op een positieve manier leerlingen om aan het werk te gaan en de gedragingen die vertoont worden in de les.

De *competenties* van een didacticus zijn: gedifferentieerd werken, geïntegreerd werken, onderwijskundige wendbaarheid, voortgangsbewaking, afstemmen op leerlingen, plannen en organiseren, luisteren, vakdeskundigheid en longitudinaal plannen.

Typisch kenmerkende lichaamstaal:

- ❖ Neemt een centrale plaats in, dus een zichtbare opstelling.
- ❖ Houdt oogcontact.
- ❖ Maakt duidelijke, zichtbare gebaren
- ❖ Lichaamstaal is congruent zijn met wat hij/zij zegt.

6.3.4. Pedagoog

De pedagoog kenmerkt zich aan het orde houden in de les. Bij deze rol wordt er vooral gekeken naar gewenst gedrag en ongewenst gedrag. De LO-docent zal de leerlingen hier op corrigeren (ongewenste gedrag) of complimenteren (gewenste gedacht). De LO-docent zorgt voor een veilig pedagogisch klimaat in de les.

De *competenties* van een pedagoog zijn: afstemmen op leerlingen, pedagogisch handelen, organisatiesensitiviteit, aanpassingsvermogen, stressbestendigheid, plannen en organiseren, vasthoudendheid, flexibiliteit, luisteren en sensitiviteit.

Typisch kenmerkende lichaamstaal:

- ❖ Houdt oogcontact.
- ❖ Mimiek is open, vriendelijk, enthousiast en streng.
- ❖ Negeert ongewenst gedrag, als dit kan.
- ❖ Lichaamstaal maakt duidelijk dat hij/zij wacht, tot het ongewenste gedrag verandert.
- ❖ Spreekt leerlingen van 'bovenaf' aan (groot/machtig).
- ❖ Congruent in zijn/haar non-verbale en verbale gedrag.

6.3.5. Afsluiter

De afsluiter kenmerkt zich aan het afsluiten van de les. Deze LO-docent zal de les evalueren en de leerlingen na laten denken over wat ze voor kennis ze hebben opgedaan tijdens de les. Deze LO-docent zal de les dan ook altijd gezamenlijk afsluiten. Non-verbaal neemt de afsluiter de andere vier rollen ook aan.

De *competenties* van de afsluiter zijn alle competenties van bovenstaande vier rollen.

Typisch kenmerkende lichaamstaal:

- ❖ Vangt de aandacht door een centrale plaats in te nemen.
- ❖ Geeft duidelijke signalen af met zijn/haar lichaamstaal/mimiek.
- ❖ Heeft een ontspannen en tevreden houding (geen spanning in het lichaam).

6.4. Methode van onderzoek

Wij hebben twee verschillende onderzoeken gedaan naar lichaamstaal, namelijk literatuur onderzoek en onderzoek d.m.v. een enquête. Het enquête onderzoek is twee maal verricht. Zowel op het Segbroek college als op het HML (Haags montessori lyceum), beide te 's-Gravenhage.

Op het Segbroek College hebben wij een onderzoek verricht over lichaamstaal bij acht LO-docenten. Deze acht LO-docenten kregen 30 enquêtes mee om door hun klas in te laten vullen over de desbetreffende LO-docent. Tevens moest de bijbehorende LO-docent van die klas een enquête invullen reflecterend naar zichzelf.

Verder is gekozen voor de klassen met het niveau HAVO, waarbij er steeds per leerjaar 2 klassen worden betrokken bij het onderzoek. De leerjaren twee, drie, vier en vijf HAVO komen terug in het onderzoek. Leerjaar één van de HAVO hebben wij niet betrokken bij het onderzoek, omdat zij zeer weinig vergelijkingsmateriaal hebben. De LO-docent heeft eerst de enquête over zichzelf ingevuld en daarna heeft de LO-docent de leerlingen de enquête laten invullen over de desbetreffende LO-docent.

Op het HML is precies dezelfde enquête gebruikt voor het onderzoek, echter is de wijze waarop deze is afgenomen iets anders verlopen door de schoolstructuur. Onderbouw leerlingen zitten op het HML namelijk allemaal gemengd door elkaar. In een eerste klas zitten zowel Mavo, Havo als Vwo leerlingen.

Op het HML zijn daarom van alle (6) LO-docenten twee klassen geweest die de enquête hebben ingevuld. Elke LO-docent is dus “beoordeeld” door twee klassen. Zo kunnen we een groot beeld scheppen van hoe gemiddeld zo’n 40 leerlingen de LO-docent “zien”.

De enquête bestaat uit verscheidene vragen, die teruggedateerd kunnen worden naar de vijf rollen van een LO-docent (zie literatuur). Deze rollen zijn niet bekend gemaakt bij de LO-docenten/leerlingen. Ze hebben de enquête ingevuld zonder dat ze rekening konden houden met de rollen. Wij, als onderzoekers, konden de antwoorden koppelen aan de rollen van de LO-docent en daarmee vaststellen welke rol het meest voorkomt bij een LO-docent en welke rol het minst voorkomt bij een LO-docent. Bij elke rol is bepaalde lichaamstaal aanwezig en deze hebben we door middel van dit onderzoek kunnen koppelen aan de desbetreffende rol en LO-docent.

De antwoorden die zijn gegeven door de leerlingen hebben we geturfd in een tabel om te kijken hoe de leerlingen de LO-docent zien. De turven werden per rol opgeteld, rekening houdend met de verschillende antwoorden, die gegeven konden worden (zeer zwak; zwak; neutraal; sterk; zeer sterk). Bij een bepaalde rol kwam dan de meeste turven bij ‘zeer sterk’ uit en deze rol werd dan gezien door de leerlingen als de sterkste rol van de desbetreffende LO-docent. Tevens hebben we hetzelfde gedaan bij de antwoorden van de LO-docent en uit de enquête kon naar voren worden gehaald welke rol de LO-docent zelf vindt die hij/zij vervult bij de desbetreffende klas.

Overigens gaan wij dus uit van de ‘zeer sterk’ resultaten, dus dat betekent niet dat LO-docenten bepaalde rollen helemaal niet vervullen. Er zijn rollen die daardoor niet voorkomen in de resultaten. Dit komt dus doordat er dan door de LO-docent geen antwoorden gegeven zijn op de vragen, die volgens de LO-docent ‘zeer sterk’ zijn.

Tevens hebben we de rollen rood of groen gemaakt in de tekst. De groene rol is de meest sterke/voorkomende rol van de LO-docent en de rode is de minst sterke/voorkomende rol van de Lo-docent.

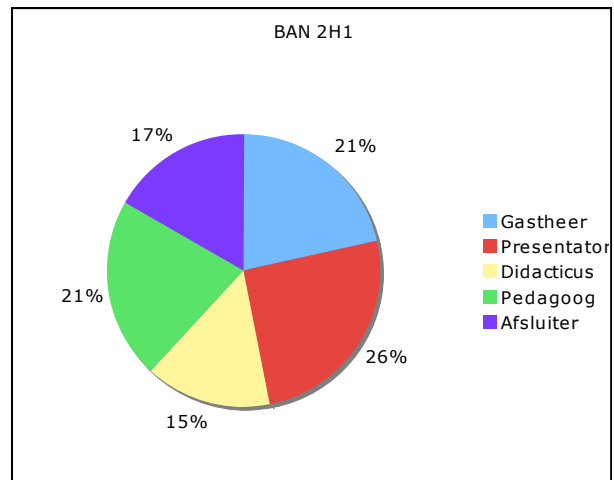
6.5. Resultaat Seqbroek College

6.5.1. LO-docente BAN

Klas:

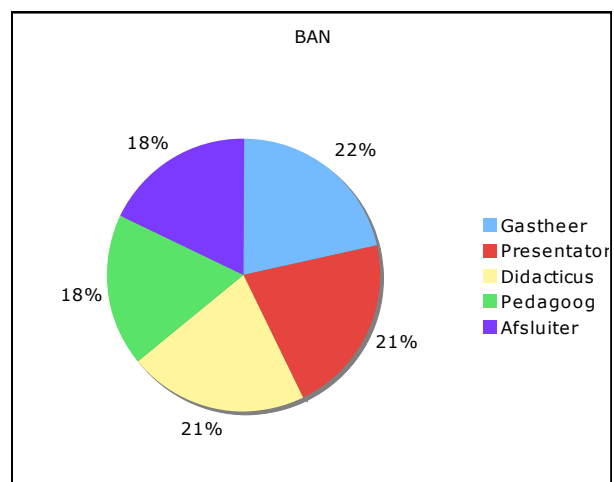
Deze LO-docente heeft een grote spreiding wat betreft de verschillende rollen die een LO-docent kan vervullen tijdens de les. De leerlingen zien deze LO-docente voornamelijk als een **presentator (26%)** en het minst als **didacticus (15%)**.

De overige rollen zijn ook aanwezig in deze LO-docente met ongeveer even grote hoeveelheid.

BAN:

De LO-docente ziet zichzelf, net als de leerlingen, terug in alle rollen. Ook uit haar enquête is gebleken dat ze een grote spreiding heeft wat betreft de verschillende rollen, die een LO-docente kan vervullen tijdens de les. Het meest ziet ze zich zelf terug als **gastheer; presentator en didacticus (21%)**. De rollen **afsluiter** en **pedagoog (18%)** zijn de rollen die ze het minst uitvoert. Overigens liggen alle rollen qua percentage dicht bij elkaar.

De LO-docente ziet zichzelf sterker terug als didacticus dan de leerlingen haar zien. Terwijl de leerlingen op hun beurt de LO-docente sterker zien als presentator dan de LO-docente zelf.

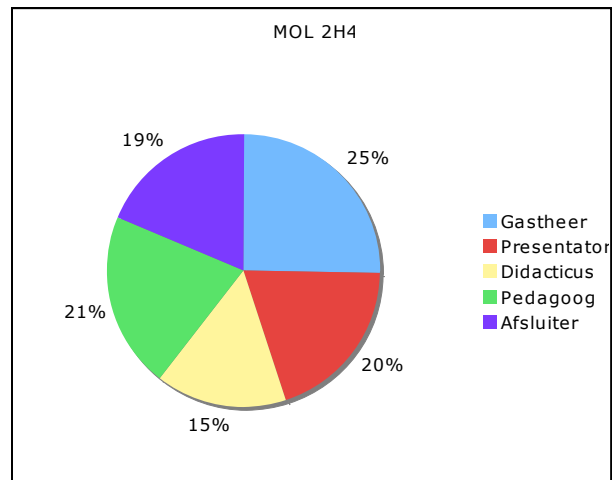
Deze LO-docente is van alle markten thuis en bezit naar haar mening en naar de meningen van de leerlingen alle rollen.

6.5.2. LO-docente MOL

Klas:

Deze LO-docente wordt vooral gezien als een gastheer(dame) (25%). Zij komt voor deze klas dus voornamelijk naar voren als een openstaande/belangstellende LO-docente. Ze wordt het minst gezien als een didacticus (15%).

De overige rollen worden ook door haar vervuld, maar in mindere mate, volgens de klas.

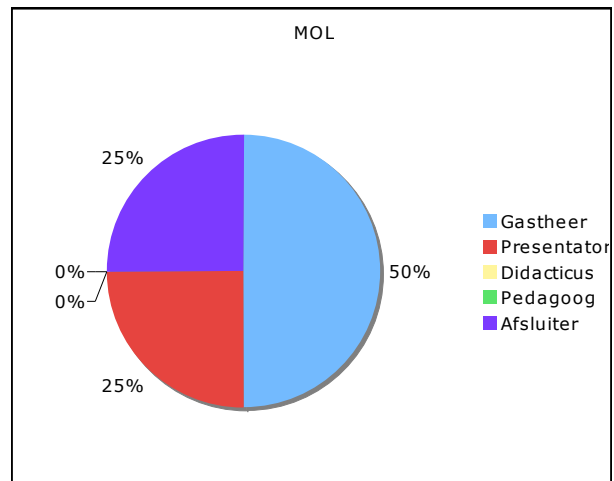

MOL:

Ook ziet de LO-docente zichzelf voornamelijk als een gastheer(dame) (50%). Twee rollen vervult ze niet 'zeer sterk', namelijk de didacticus en de pedagoog (0%). De presentator en de afsluiter bevinden zich op de tweede plaats als rol van deze LO-docente.

De LO-docente ziet zich terug in de rol van de gastheer(dame), net als de leerlingen haar in die rol zien.

Tevens vinden beiden partijen dat de rol didacticus het minst naar voren komt. De LO-docent zelf vindt zichzelf ook nog niet een zeer sterke pedagoog tijdens de les.

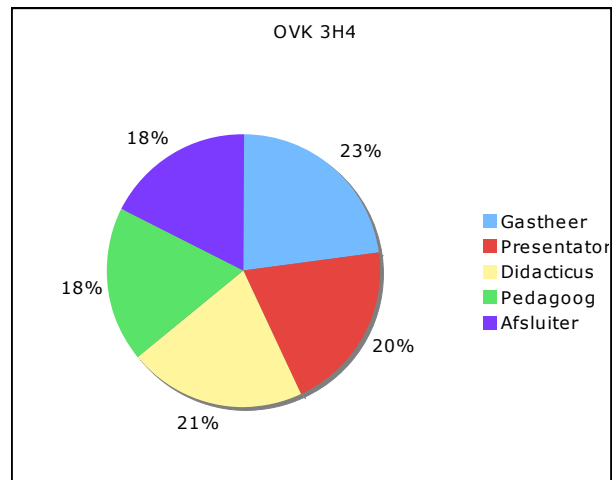
De LO-docente ziet zich vooral terug in de rollen gastheer(dame); afsluiter en presentator. De leerlingen vinden deze LO-docenten van alle markten thuis, waarbij de gastheer(dame) de boventoon speelt.

6.5.3. LO-docent OVK

Klas :

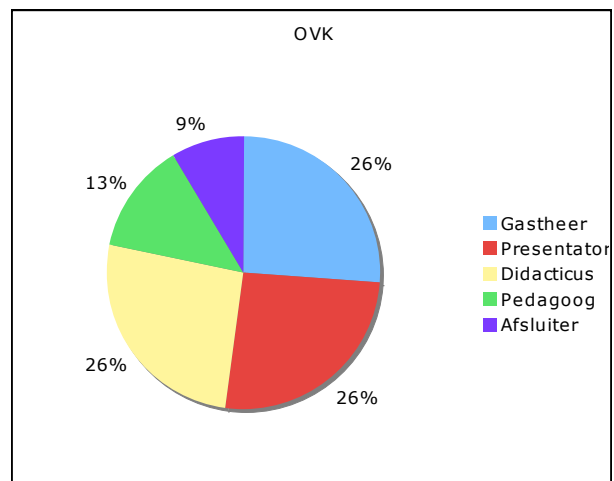
Bij deze LO-docent is een duidelijke spreiding van de rollen aanwezig.

Gastheer (23%) komt naar voren als overheersende rol bij deze LO-docent, uitgaande van de enquêtes van de leerlingen. Vervolgens is didacticus en presentator het meest aanwezig. En het minst aanwezig zijn de rollen **pedagoog (18%)** en **afsluiter (18%)**. De LO-docent wordt het minst gezien als een leidinggevende en zal niet snel de les evalueren met de leerlingen.

OVK :

De LO-docent ziet zichzelf voornamelijk in drie rollen terug, namelijk; **de gastheer, presentator en didacticus (26%)**. Deze drie rollen komen even sterk naar voren in zijn lessen. Het minst ziet hij zichzelf in de rol van **de pedagoog (13%)** en **de afsluiter (9%)**.

De leerlingen zien de LO-docent het minst als een pedagoog en afsluiter, net als de LO-docent zelf.

Overigens ziet de LO-docent zichzelf meer als een pedagoog dan als een afsluiter, waarbij de leerlingen de docent deze twee rollen als gelijk beschouwt t.a.v. het vervullen van deze rol door deze docent.

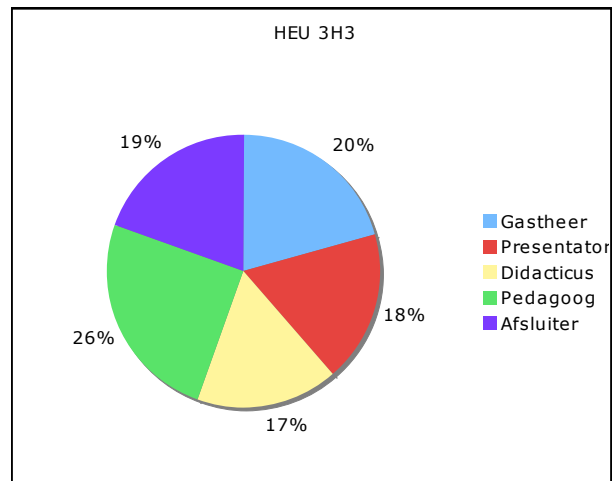
De LO-docent ziet zichzelf vooral terug in de rollen gastheer; presentator en didacticus. De leerlingen zien deze LO-docent, als een LO-docent, die alle rollen vervult, waarbij de rol gastheer de boventoon speelt.

6.5.4. LO-docente HEU

Klas :

De klas ziet deze LO-docente vooral als een **pedagoog (26%)**. Een veilig pedagogisch klimaat staat voor deze LO-docente voorop en daarom houdt ze zich vooral bezig met orde houden/gewenst gedrag stimuleren en ongewenst gedrag straffen.

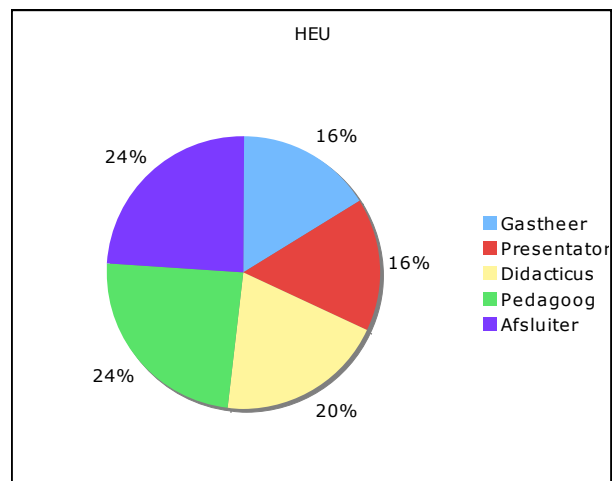
Didacticus (17%) komt in deze enquête naar voren als de rol, die door haar het minst wordt vervuld, volgens de leerlingen. Het gaat hierbij vooral om het instrueren van leerlingen.

HEU:

De LO-docente ziet zichzelf tevens als **pedagoog (24%)** maar ook als **afsluiter (24%)**. Uit de enquête is gebleken dat ze het minst de rol van **gastheer(dame) (16%)** en de rol als **presentator (16%)** vervult.

De leerlingen zien haar vooral als pedagoog en zij ziet zichzelf ook voornamelijk als pedagoog. Daarna ligt de mening van de LO-docent en de meningen van de leerlingen iets uit elkaar.

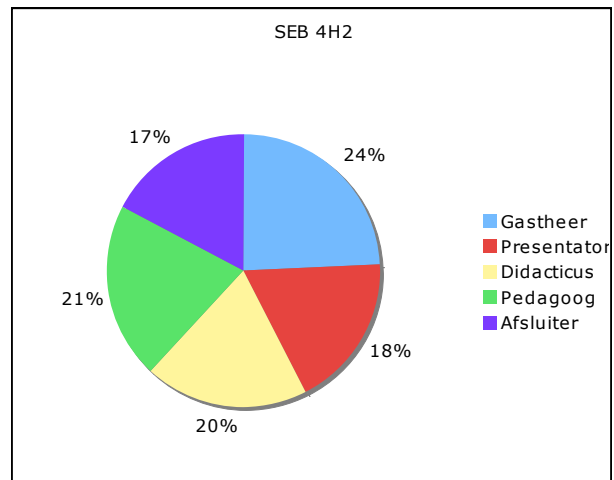

De rollen pedagoog en afsluiter komen het sterkt terug bij de resultaten van de LO-docent. Bij de leerlingen komt de rol pedagoog sterk naar voren in verhouding met de andere rollen. De overige rollen komen voor bij deze LO-docente, maar in mindere mate, volgens de leerlingen.

6.5.5. LO-docent SEB

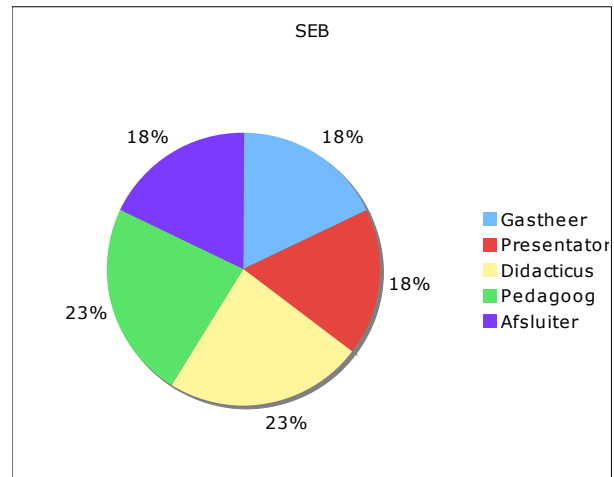
Klas :

De klas vindt deze LO-docent zeer sterk in alle rollen, waarbij de overheersende rol, die terugkomt uit de enquête van de leerlingen, de **gastheer (24%)** is. De minst terugkomende rol in de les is, volgens de leerlingen, de rol van de **afsluiter (17%)**. Deze LO-docent zal de les minder snel evalueren/afsluiten met de klas.

SEB:

Uit de enquête van deze LO-docent bleek dat hij de rol van de **pedagoog (23%)** en **didacticus (23%)** vervult. De overige rollen vervult deze LO-docent ook in dezelfde mate.

De leerlingen zien de LO-docent, in dezelfde mate als de LO-docent, het minst als **afsluiter (18%)**. De pedagoog komt ook bij de klas sterk naar voren, net als bij de LO-docent.

Deze LO-docent wordt als een 'all-round' LO-docent gezien door de klas, waarbij de gastheer het sterkst naar voren komt.

De LO-docent ziet zich zelf ook als 'all-rounder', maar ziet de pedagoog en de didacticus als het sterkst naar voren komen.

6.5.6. LO-docent BOM

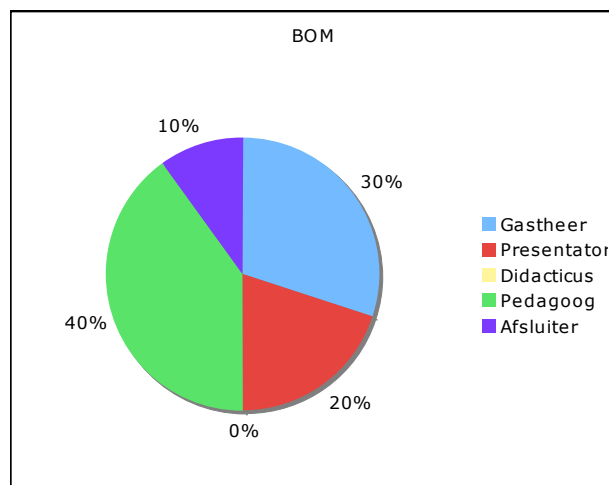
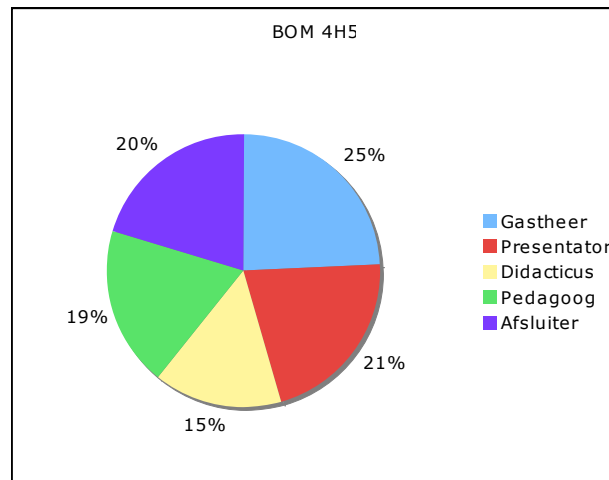
Klas :

Deze LO-docent wordt door de klas voornamelijk als **gastheer (25%)** gezien en het minst gezien als een **didacticus (15%)**. Hij zorgt er dus voor (kijkend vanuit de ogen van de leerlingen) een veilig pedagogisch klimaat. En daarna komen de andere aspecten/rollen, waarbij het instructie geven op het laatst aan de orde komt.

BOM:

Uit de enquête blijkt dat deze LO-docent aangeeft dat hij extreem een bepaalde rol vervult, namelijk de rol van de **pedagoog (40%)**, en de andere rollen zitten ver uit elkaar wat sterkte betreft. Orde houden, gewenst gedrag stimuleren en ongewenst gedrag straffen komt bij deze LO-docent zeer sterk naar voren. De LO-docent ziet zichzelf het minst als **didacticus (0%)**.

De leerlingen zien de LO-docent het minst als didacticus, net als de LO-docent zelf. De rol gastheer komt bij beiden sterk naar voren, bij de leerlingen op de eerste plaats en bij de LO-docent op de tweede plaats.

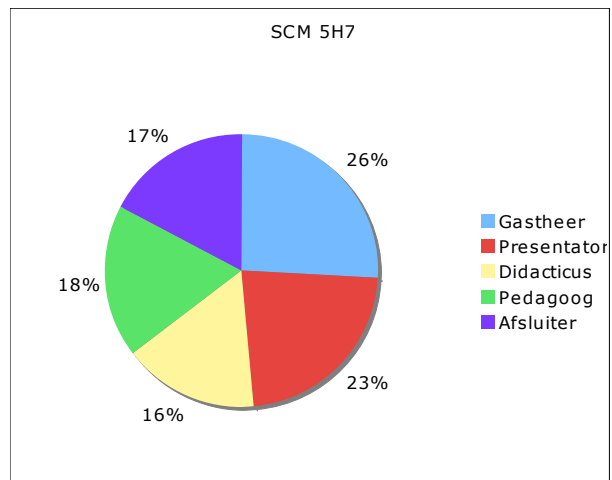

De klas ziet de LO-docent als een LO-docent die alle rollen vervult in de les. De LO-docent ziet zichzelf als pedagoog en andere rollen komen ook naar voren, maar in (veel) mindere mate. Er zijn grote verschillen tussen de sterkte van rollen t.a.v. de resultaten van de enquête van de LO-docent.

6.5.7. LO-docent SCM

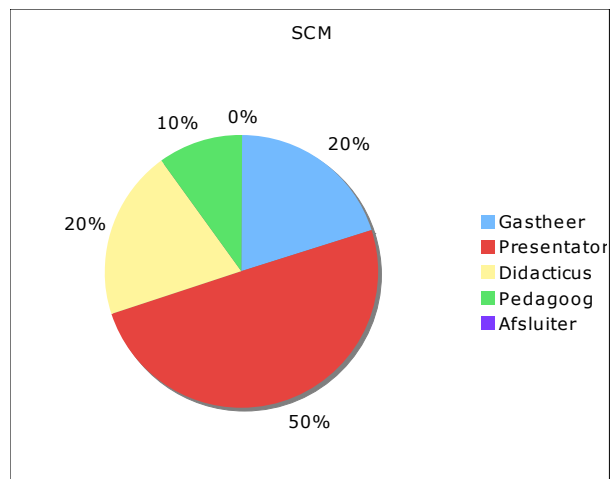
Klas:

Deze LO-docent is volgens de klas voornamelijk een **gastheer (26%)**. Presentator is ook een rol, die hij inneemt als LO-docent, volgens de uitkomsten van de enquêtes van de leerlingen. De aandacht vangen van de leerlingen en het creëren van een veilig pedagogisch klimaat zijn de voornaamste aspecten die de klas vindt dat naar voren komt. De rol die het minst naar voren komt, is de rol van de **didacticus (16%)**. Volgens de leerlingen vestigt hij zijn aandacht het minst op instructie geven.

SCM:

De LO-docent vindt (uitgaande van de resultaten van de enquête) dat hij vooral een **presentator (50%)** is. De **pedagoog (0%)** en **afsluiter (10%)** zijn de minst terugkerende rollen van deze LO-docent. De afsluiter zorgt altijd dat hij zijn les evalueert en gezamenlijk afsluit. Volgens de LO-docent zelf, blijkend uit de enquête, voert hij deze taak (rol) het minst uit.

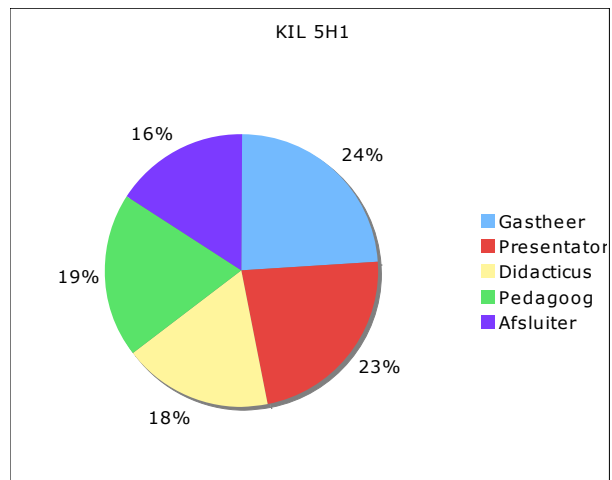
De leerlingen vinden dat deze LO-docent op de tweede plaats de rol van presentator vervult. Uit de resultaten van de LO-docent blijkt dat dit de sterkste rol is die hij aanneemt. De leerlingen zien hem het minst als didacticus. Overigens komen alle rollen redelijk gelijk verdeeld naar voren uit de enquêtes van de leerlingen. De LO-docent heeft een duidelijke voorkeur voor een bepaalde rol en de andere rollen komen dan ook minder voor.

De resultaten van de leerlingen verschillen vrij sterk met de resultaten van de LO-docent. De rollen presentator (23% - 50%) en gastheer (26% - 20%) zijn overigens de sterkste rollen bij beiden het sterkst.

6.5.8. LO-docent KIL

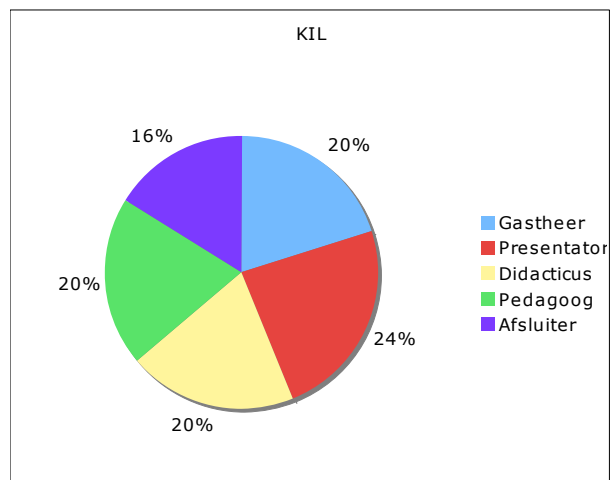
Klas:

Uitgaande van de resultaten van de enquêtes van de leerlingen, zijn alle rollen sterk aanwezig bij deze LO-docent. De rollen **gastheer (24%)** en **presentator (23%)** zijn het allersterkst aanwezig van alle rollen. De rol **afsluiter (16%)** is het minst aanwezig, volgens de leerlingen. Deze LO-docent komt over bij de leerlingen als een leraar die de aandacht vangt van de leerlingen en zorgt voor een veilig pedagogisch klimaat binnen de lessen Lichamelijke opvoeding.

KIL:

Ook uit de enquête van de LO-docent blijkt dat de LO-docent zich als een allrounder ziet. Hij bezit alle rollen tijdens zijn lessen Lichamelijke opvoeding. Maar vooral de rol **presentator (24%)** komt sterk naar voren. De rol van de **afsluiter (16%)** daarentegen is zijn minst sterke rol. De overige rollen komen in dezelfde mate naar voren qua sterkte (allen 20%).

De leerlingen zien de LO-docent als een presentator en gastheer. De LO-docent ziet zichzelf vooral als presentator. Hier zitten de leerlingen en de LO-docent op één lijn. Ook qua minst sterke rol zijn de leerlingen en de LO-docent het met elkaar eens. Bij beiden komt dit uit op de afsluiter, met dezelfde mate, namelijk 16%.

De LO-docent en de leerlingen zien alle rollen terug in de lessen Lichamelijke Opvoeding, waarbij presentator het sterkst naar voren komt en de afsluiter het minst sterk naar voren komt.

6.6 Resultaat HML (Haags montessori lyceum)

6.6.1 LO-docente BM

Klassen:

Wanneer we naar de resultaten van de twee klassen kijken, zien we dat beide klassen vinden dat LO-docente BM de rol van **afsluiter** het meeste toepast in de les. Dit percentage is in beide gevallen 25% of hoger.

De rol die de LO-docente het minste gebruikt is voor beide klassen dezelfde uitkomst. Binnen beide klassen denkt namelijk 15% van de leerlingen dat de rol van **didacticus** het minst naar “buiten” komt

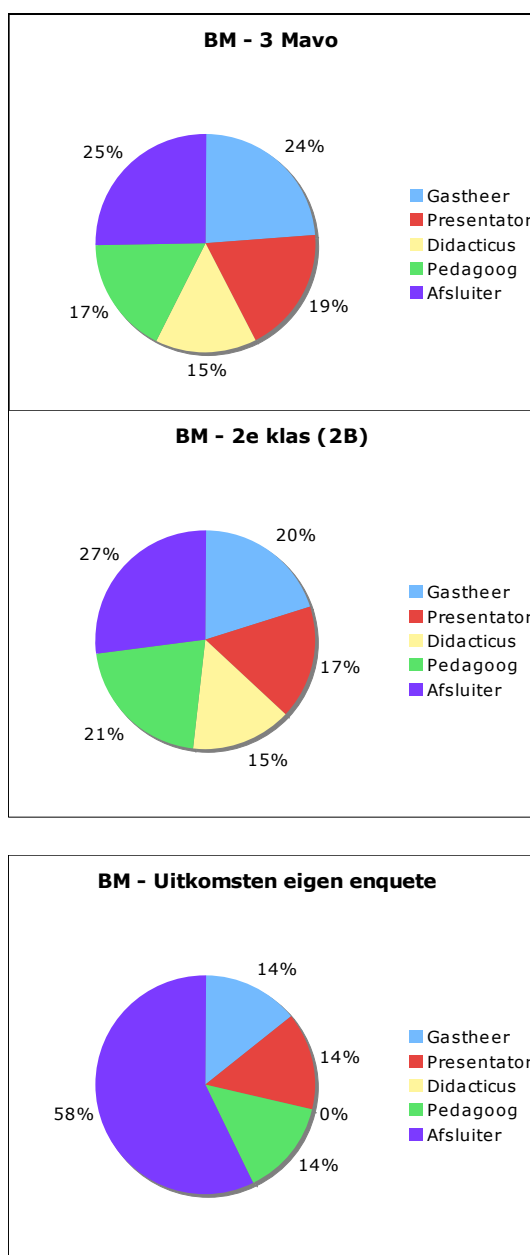
De rollen waarin onderling het meeste aantal verschil in is te vinden qua percentage, zijn die van gastheer en pedagoog. Hierin verschillen dus de meningen qua klas het meest. We hebben het hier dan over een klein percentage van 4%.

De rol van presentator springt er bij beide klassen ook niet uit. Bij een maximum aantal procenten van 19, staat deze rol op de 4^e plek. We kunnen dus wel stellen dat de uitkomsten van de twee klassen heel erg dicht bij elkaar in de buurt liggen.

BM:

Als we dan vervolgens de resultaten van de klassen gaan vergelijken met die van de LO-docent, kunnen we concluderen dat de LO-docente een zelfbeeld heeft dat goed overkomt met de meningen van de leerlingen. De LO-docente zelf zegt namelijk voor 58% een **afsluiter** te zijn en totaal geen **didacticus**. Voor de rollen van gastheer, presentator en pedagoog zijn dezelfde percentages naar buiten gekomen. De LO-docente geeft dus zelf wel aan duidelijk een afsluiter te zijn.

Voor de klassen geldt dat ze alle rollen terug zien komen in de lesgeefstijl van de LO-docent. De LO-docent echter ziet totaal geen “didacticus” in haar zelf. Het onderlinge verschil in percentages tussen beide klassen is erg klein. We kunnen hieruit dus concluderen dat deze docent m.b.t. lesgeefstijl geen onderscheid heeft gemaakt tussen beide klassen, doordat ze op dezelfde manier overkomt. Echter moet ze wel harder haar best doen om de rollen die ze zelf wil nastreven over te brengen op de leerlingen.

6.6.2 LO-docente BA

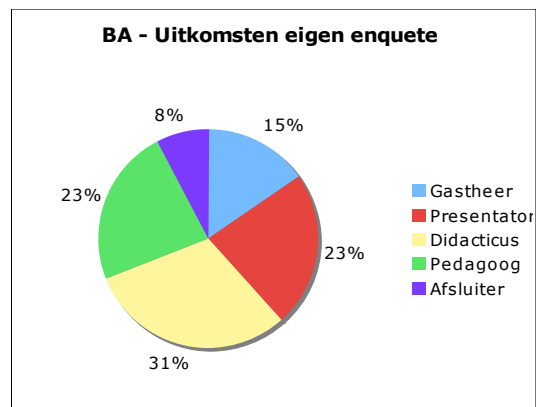
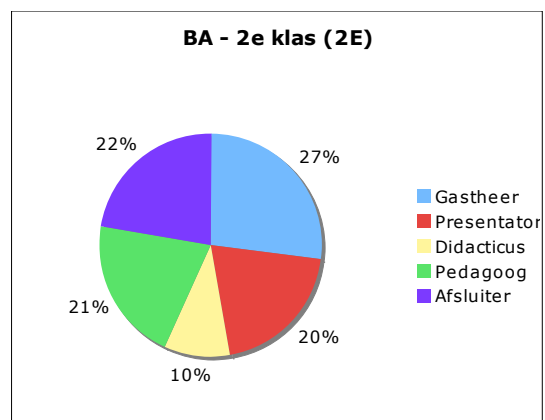
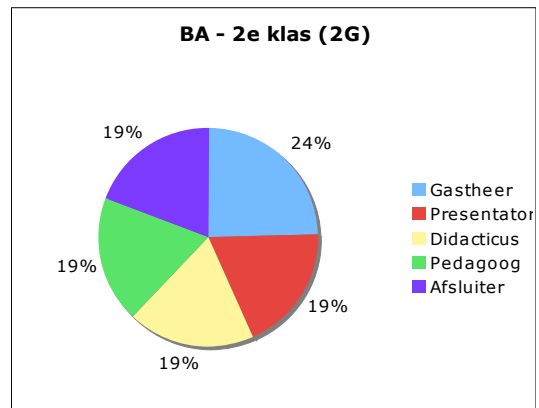
Klassen:

We kunnen direct zien dat beide klassen vinden dat alle rollen terug voorkomen in de lesgeefstijl van deze LO-docente. Beide klassen vinden echter wel, met een klein percentage verschil, dat de rol van **gastheer** (24% en 27%) het meest voorkomt. Beide klassen zijn het ook eens over de rol die het minste wordt gebruikt. Met een redelijk percentage verschil van 10% ten opzichte van 19%, geldt voor beide klassen dat de rol van **didacticus** achterblijft.

De overige uitkomsten liggen weer dicht bij elkaar in de buurt. We kunnen dus stellen dat er binnen klas 2^E op sommige vlakken een andere aanpak nodig is dan voor klas 2G. De rol van didacticus is voornamelijk die van instructie geven. Het kan dus zo zijn dat klas 2G al veel meer doet aan het zelf organiseren dan klas 2^E omdat zij hiertoe in staat zijn en klas 2^E nog meer sturing nodig heeft. Hierbij wordt dan dus een andere rol ingevuld door de LO-docente.

BA:

Zelf ziet de LO-docente zichzelf meer als een didacticus. Wat dus eigenlijk in tegenstrijd is met de uitkomsten van de klassenenquêtes. Het minste ziet de LO-docente zichzelf als een afsluiter. Deze uitkomst voerde bij de klassen het gemiddelde aan. We kunnen ons nu dus afvragen of dat de LO-docente een verkeerd zelfbeeld heeft, of dat de rol die ze over wil brengen bij de leerlingen op een andere manier aankomt of bijvoorbeeld helemaal niet werkt.

Het verschil tussen de klassen is ook bij deze LO-docente weer zeer klein. Het meest opvallende is dat de rol van didacticus bij de ene klas heel sterk is en bij de andere juist minder.

Het grootste onderlinge verschil zit in de uitkomst tussen de LO-docente en leerlingen. De LO-docent geeft aan juist de rol van didacticus na te willen streven. Waarop de leerlingen vinden dat dit juist de minst goed uitgevoerde rol is.

6.6.3 L O-docente KL

Klassen:

De uitkomsten van deze klassen verschillen voor 3 rollen. Over de uitvoering van de rollen gastheer en pedagoog wordt vrijwel hetzelfde gedacht.

Bij klas 2F gebruikte de LO-docente meer de rol van **afsluiter** (27%) en bij 5 VWO meer de rol van **presentator** (26%).

Dit verschil in het aannemen van een lesgeefstijl zou mede te maken kunnen hebben met de leeftijd van de leerlingen.

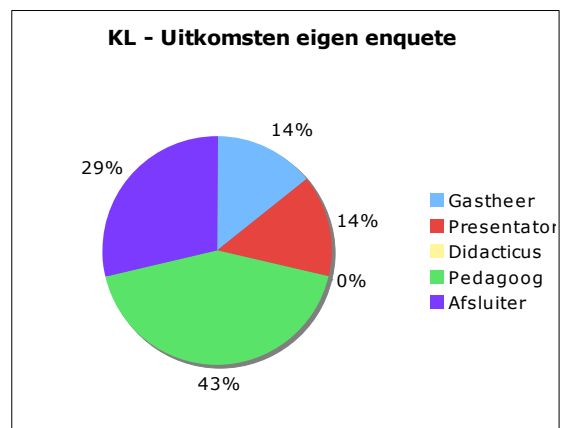
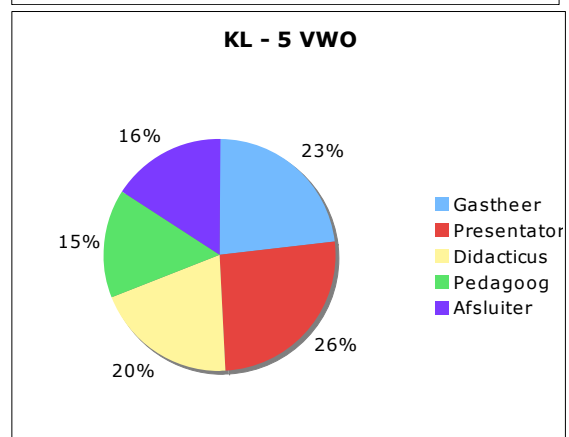
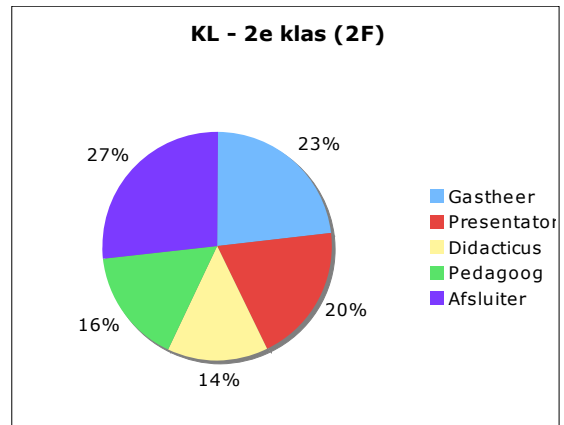
De rollen van didacticus, afsluiter en presentator verschillen onderling het meest. Klas 2F vindt dat de minst benutte rol die is van de **didacticus** (14%) en klas 5VWO ziet de rol van **pedagoog** (15%) het minst terug keren in de les.

KL:

De LO-docente zelf geeft aan het meest in de buurt te (willen) komen van de rol als **pedagoog** (43%) en het minste in de rol van **didacticus**. Namelijk 0%.

Voor deze vergelijking kunnen we dus stellen dat de uitkomsten van de LO-docenten en leerlingen onderling niet overeenstemmen met elkaar.

De LO-docente vindt zichzelf helemaal geen didacticus, maar ten minste 14% van klas 2F en 20% van klas 5VWO geeft aan dit wel zo te vinden. De rol van pedagoog blijft bij beide klassen in de middenmoot staan en wordt door de LO-docent juist aangegeven als een rol die ze aanneemt.

Bij deze klassen is het onderlinge verschil duidelijk zichtbaar. Dit zou met bijvoorbeeld de leeftijd van de leerlingen te maken kunnen hebben en de lesgeefstijl die de LO-docente zich bij een bepaald soort leerlingen toekent. Echter komt de lesgeefstijl van pedagoog volgens de leerlingen nog niet helemaal lekker uit de verf, wat de LO-docente dus eigenlijk wel zou willen.

6.6.4 LO-docent RJ

Klassen:

Klas 2C vindt dat de rol van **presentator** (26%) het meest naar voren komt als lesgeefstijl van LO-docent RJ. In klas 3 Mavo wordt daar anders over gedacht. Hier wordt aangegeven dat de rol van **gastheer** (32%) het meest naar voren komt.

Bij klas 2C is met een percentage van 14% de rol van **pedagoog** degene die het minst goed tot uiting komt. Bij klas 3Mavo is dat de rol van **afsluiter** (10%)

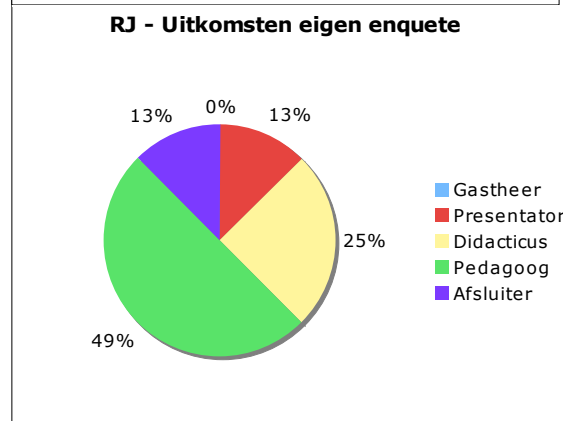
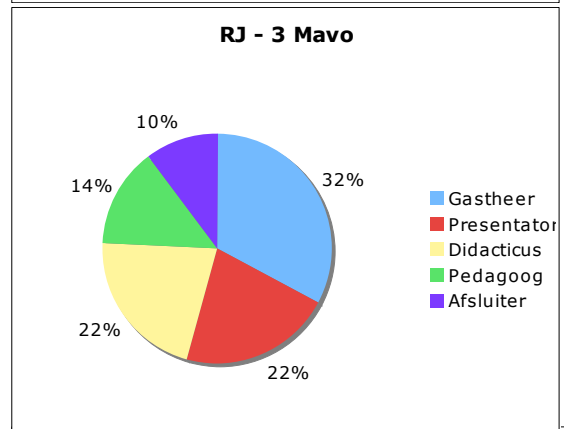
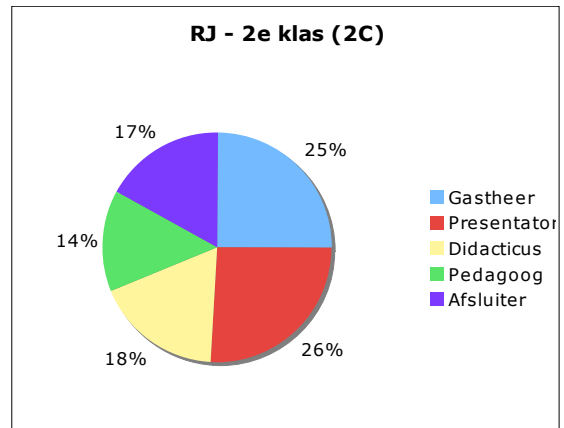
Ook voor deze klassen geldt dus dat er Toch wel een redelijk verschil zit tussen de meest en de minst uitgevoerde lesgeefstijlen. Ook hier kan dat te maken hebben met het soort leerlingen dat zich in een klas bevindt. Namelijk niet bij elke klas kan dezelfde lesgeefstijl gehanteerd worden.

RJ:

Met een percentage van 49% geeft de LO-docent aan het liefst de rol van **pedagoog** naar buiten te willen brengen.

De rol van **gastheer** is een rol die de LO-docent eigenlijk helemaal niet sterk uitvoert.

Voor 1/4^e geeft de LO-docent aan de rol van didacticus toe de passen. En een gelijke verdeling is zichtbaar tussen de rollen presentator en afsluiter.

Ook voor deze uitkomsten kunnen we stellen dat het onderlinge verschil tussen LO-docent en leerlingen vrij groot is. De lesgeefstijlen van de LO-docent komen misschien niet over op de manier waarop de LO-docent dat zou willen. De leerlingen kunnen dus een andere kijk hebben op de situatie.

6.6.5 LO-docent GS

Klassen :

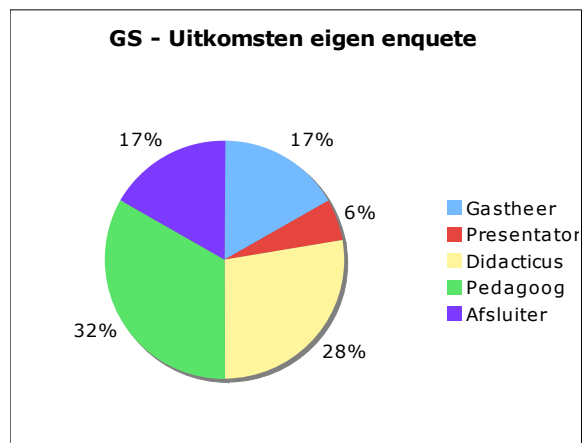
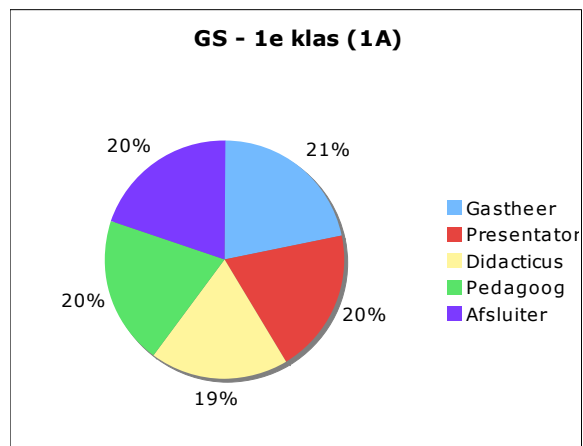
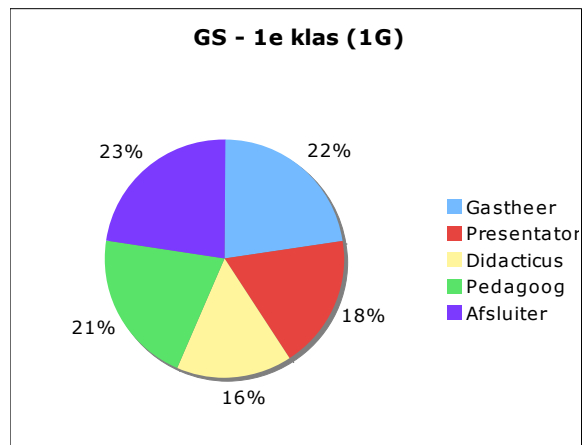
In de uitkomsten van de klassen is te zien dat klas 1G vindt dat de LO-docent het meest in de rol van **afsluiter** valt (23 %) en het minste vindt dat de LO-docent de rol van **didacticus** vervult (16%). Wel is het onderlinge verschil tussen de rollen vrij weinig.

Voor klas 1A geldt dat er bijna geen verschil is. We hebben het hier namelijk maar over 1 tot 2 procenten. We kunnen dus concluderen dat deze klas vindt dat de LO-docent alle rollen beheerst. Het hoogste percentage gaat echter uit naar die van de **gastheer** (21%) en het laagste aantal wordt gegeven aan de rol van **didacticus** (19%).

GS:

Zelf vindt de LO-docent dat hij niet op alle vlakken even sterk is. Uit de enquête blijkt dat hij zichzelf het

minst vaardig vindt in de rol van **presentator** (6%). Twee rollen springen duidelijk naar voren. Die van pedagoog en didacticus hebben beide een hoog percentage. De rol van **pedagoog** echter heeft een percentage dat 4% hoger is (32%)

Wanneer we naar het onderlinge verschil kijken tussen de klassen, kunnen we concluderen dat de resultaten erg dicht bij elkaar in de buurt liggen. Ook vinden beide klassen dat de LO-docent van alle rollen eigenschappen beheerst. Echter blijkt uit de enquête van de LO-docent dat deze vindt dat hij meer uitblinkt in de rol van didacticus en pedagoog en minder in de andere rollen.

6.6.5 LO-docent PJ

Klassen:

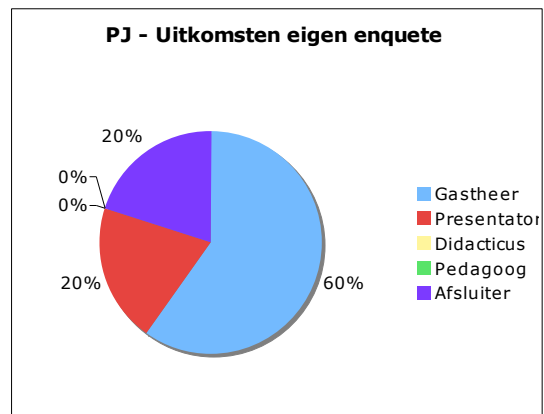
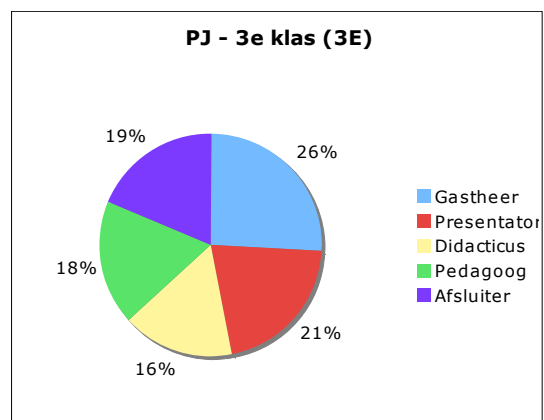
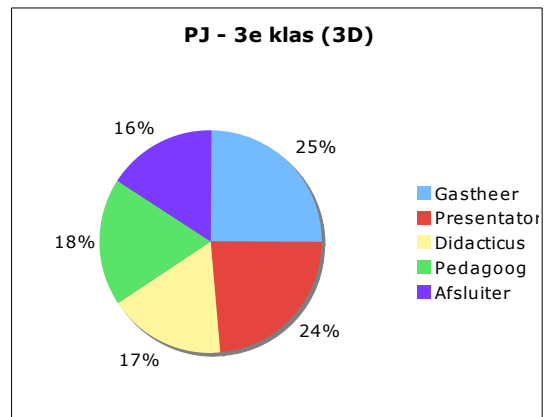
Voor beide klassen blijkt uit de enquête dat de rol van **gastheer** het meest voorkomend is bij deze LO-docent. Namelijk een percentage van 25% (voor klas 3D) en een percentage van 26% (voor klas 3^E) worden gegeven aan deze rol. Ook blijkt dat beide klassen de rol van **didacticus** het minst terug zien komen in de lesgeefstijl van de LO-docent.

Ook voor deze enquête geldt dat de klas vindt dat de LO-docent eigenschappen van alle rollen beheerst. Er zit geen opvallend groot verschil in de resultaten die uit deze enquêtes, tussen beide klassen, is gekomen.

We zouden ons dus kunnen afvragen of de LO-docent op precies dezelfde wijze in beide klassen lesgeeft. Vervolgens zou de vraag dan zijn of de leerlingen hetzelfde gedrag vertonen, dus dat er geen andere rollen vervuld hoeven te worden, of dat de LO-docent vindt dat iedereen gelijk behandeld moet worden.

PJ:

De resultaten van de LO-docent zelf zijn wel opvallend groot. De LO-docent vindt dat hij zelf het meest de rol van **gastheer** vervult. Hier zit een groot percentage van 60% aan verbonden. Daarnaast geeft hij ook aan om soms de afsluiter of presentator te zijn. De Rollen van **didacticus en pedagoog** zijn het minst sterk.

Ook voor deze LO-docent geldt dat de klassen vrijwel de zelfde rollen geven aan de LO-docenten. Het zou dus zo kunnen zijn dat beide klassen op precies dezelfde manier les krijgen. Echter vind de LO-docent zelf dat hij sterk uitblinkt in het vervullen van de rol als gastheer en het minst sterk is als pedagoog en didacticus. Hij vind zichzelf dus minder veelzijdig dat de leerlingen doen.

6.6. Conclusie/aanbevelingen

6.6.1. Onderzoek Segbroek College

Allereerst zullen we beginnen met de conclusies te geven, die wij opmaken uit de resultaten van het onderzoek. Hierbij zal onze mening ook naar voren komen over bepaalde resultaten.

LO-docente BAN:

Opvallend is dat de leerlingen haar zien als een veelzijdige LO-docent, wat de rollen van de LO-docent betreft, net als de LO-docent zelf. Ze heeft dus een goed beeld van zichzelf t.a.v. de rollen die ze kan vervullen als LO-docent in een les Lichamelijke Opvoeding.

LO-docente MOL:

Opvallend is dat ze twee rollen nog niet als 'zeer sterk' vervult. Deze LO-docente is vierdejaar studente op de HALO en daardoor zou het mee kunnen spelen dat deze twee rollen nog niet als 'zeer sterk' naar voren komen. De leerlingen zien haar overigens alle rollen vervullen met ongeveer gelijke sterkte terwijl ze dit zelf dus niet zo ziet. Daarentegen is het ook opvallend dat de rollen, waar ze zich zelf sterk in terug ziet, ook als sterkst terugkomen bij de resultaten van de leerlingen.

LO-docent OVK:

Opvallend is dat twee rollen het minst sterk naar voren komt bij beide partijen. De overigen drie rollen zijn even sterk aanwezig volgens de LO-docent, maar dat vinden de leerlingen niet. Toch zijn allen 20% of meer aanwezig. Dus er kan gezegd worden dat de leerlingen en de LO-docent zich ongeveer op één lijn bevinden en de LO-docent dus hetgeen overbrengt wat hij over wilt brengen.

LO-docent HEU:

Bij deze LO-docente is het wederom zeer opvallend dat de resultaten van de leerlingen en de LO-docent ongeveer gelijk zijn. Er is een maximum verschil van 5% (bij de rol van afsluiter). Doordat beide partijen ongeveer dezelfde resultaten hebben, kan er gezegd worden dat de LO-docente duidelijk aan de klas laat merken wat voor rol ze vervult.

LO-docent SEB:

Ook bij deze klas is het opvallend dat de leerlingen en de LO-docent over het algemeen gezien dezelfde resultaten hebben geleverd. Dat betekent dat de LO-docent zijn ware rol, die hij wilt uitvoeren, laat zien en dat de leerlingen hem daadwerkelijk ook zo zien.

LO-docent BOM:

Zeer opvallend is dat de LO-docent zich zeer sterk terug ziet in één bepaalde rol en dat twee rollen helemaal niet als 'zeer sterk' naar voren komen. Daarnaast vinden wij het ook opmerkelijk dat de leerlingen de LO-docent als een 'allrounder' zien. Ze zien de LO-docent alle rollen in de les vervullen, terwijl de LO-docent zelf, dit niet zo ziet. De resultaten van de LO-docent liggen dan ook ver uit elkaar. De resultaten wat betreft de sterkste rol is ook verdeeld, maar de minst sterke rol, daar zijn ze het beiden over eens dat dat de didacticus is. De LO-docent ziet zichzelf dus anders dan de leerlingen hem zien.

LO-docent SCM:

Opvallend bij deze LO-docent is dat hij zichzelf voor 50% ziet als presentator! Dat betekent dat hij zich dus vooral bezig houdt met de aandacht vangen van de leerlingen en een leidende rol inneemt. De leerlingen vinden dit ook een sterke rol van de LO-docent, maar vinden de rol gastheer het meest terugkomen bij deze LO-docent. Deze LO-docent vindt de rol 'afsluiter' niet zeer sterk naar voren komen in zijn les. Uit de theorie blijkt dat wanneer men een afsluiter als rol heeft, dat de LO-docent alle competenties bezig van de andere vier rollen. Duidelijk uit deze enquête is gebleken dat de LO-docent zich niet met alle rollen 'zeer sterk' bezig houdt, maar vooral een specifieke rol, namelijk de presentator. Hierdoor kan hij dus ook geen sterke uitkomst hebben wat betreft de rol 'afsluiter'. Opvallend is dus dat de theorie goed toepasbaar is op deze LO-docent.

LO-docent KIL:

Deze LO-docent is tevens een allrounder LO-docent, volgens de resultaten van de enquête van de leerlingen en de resultaten van de enquête van de LO-docent zelf. De klas zit ook bij deze LO-docent voornamelijk op één lijn, zeker wat betreft de sterkste en de minst sterke rol, die de LO-docent vervult.

Algemeen:

Opvallend is dat de leerlingen over het algemeen de LO-docenten in hetzelfde vizier hebben als dat de LO-docenten zichzelf in het vizier hebben. Dit vooral met betrekking tot de sterkste rol die naar voren komt bij de LO-docenten, volgens de leerlingen, maar ook volgens de LO-docenten zelf. Ook is opvallend dat het jaar, waarin de leerlingen zich bevinden, geen opvallende resultaten heeft geleverd.

Wij zijn van mening dat het van belang is om de rol, die u als LO-docent wilt uitvoeren, ook daadwerkelijk toont aan de leerlingen, zodat zij weten waar ze aan toe zijn. Alle rollen zijn daarnaast, vinden wij, zeer van belang. Allen hebben een bepaalde functie en eigenschappen, die terug behoren te komen in de les. Overigens zijn wij ook van mening dat de rollen niet in dezelfde mate uitgevoerd hoeven te worden. De ene rol kan zwaarder wegen voor de ene LO-docent dan voor een andere LO-docent. Daarnaast moet u zich als LO-docent prettig voelen in de rol, die u vervult als LO-docent. Mocht u zich namelijk niet prettig voelen in een bepaalde rol, dan zal dit ook toonbaar zijn in o.a. uw lichaamstaal, waardoor die bepaalde rol niet over zal komen bij de leerlingen zoals u dat zou willen.

Onze onderzoeksvraag is:

'Wat voor lichaamstaal tonen LO-docenten en in hoeverre komt de rol die LO-docenten willen uitvoeren over op de leerlingen (of is deze anders)?'

Uit bovenstaande resultaten kunnen we dus concluderen dat over het algemeen de LO-docent(e) zijn/haar rol toont aan de leerlingen, die de LO-docent(e) ook wilt tonen. De rol komt dus over op de leerlingen. De lichaamstaal, die LO-docenten tonen, is afhankelijk van de rol die ze uitvoeren. Bij elke rol is er typische kenmerkende lichaamstaal herkenbaar (zie theorie). Wanneer u een bepaalde rol vervult tijdens de les, zult u merken dat u ook de typisch kenmerkende lichaamstaal vertoont tijdens de les. Overigens hoeven niet alle vormen van lichaamstaal horend bij de rol naar voren te komen, vaak zijn het enkele vormen van lichaamstaal. U maakt bijvoorbeeld niet voor de volle 100% van de LO-les oogcontact. Het is een onderdeel van wat kenmerkend kan zijn voor de lichaamstaal van een bepaalde rol.

Wij raden u aan, wanneer u een sterke neiging heeft een bepaalde rol tijdens uw les uit te voeren en de overige rollen komen hierdoor in het verschiet, om bepaalde competenties (zie

theorie) te gaan ontwikkelen om de andere rollen ook te kunnen vervullen. U kunt, wanneer u vindt dat een bepaalde rol niet lekker loopt, altijd terugvallen op de bekende/vertrouwde rol, die u van nature uitvoert. Wij zijn van mening dat u leerlingen een beter leerproces en de ontwikkeling op alle fronten beter kunt bijstaan van de leerlingen, wanneer u alle rollen kunt vervullen.

6.6.2. Onderzoek HML

LO-docente BM:

Opvallend is dat de beide klassen vrijwel dezelfde uitkomsten hebben in de resultaten van de enquête. De LO-docente zelf komt op de leerlingen anders over dan dat ze zou willen. Zelf geeft ze aan de rol van afsluiter na te streven. Echter geven de leerlingen hier een veel lagere waarde aan. Ze zou dus moeten werken aan de eigenschappen die bij de rol van afsluiter horen. Ook vindt de LO-docente zelf dat ze totaal niet de rol van didacticus beheerst of nastreeft. De leerlingen op hun beurt laten deze rol wel naar voren komen in de uitkomsten. De LO-docente heeft dus duidelijk een ander beeld van zichzelf dan de leerlingen vinden.

LO-docente BA:

Wanneer we naar de uitkomsten kijken is duidelijk te zien dat zowel de leerlingen als de LO-docent vinden dat alle rollen terugkeren in de lesgeefstijl van de LO-docent. Het verschil in uitkomsten zou kunnen komen door de verschillen tussen de klassen. Niet bij elke klas is dezelfde lesgeefstijl toepasselijk. Over het grote geheel gezien kunnen we zeggen dat de LO-docent een vrij goed zelfbeeld heeft. De percentages verschillen wel iets, maar maken geen drastisch verschil in de uitkomsten. Datgene wat de LO-docente zou willen bereiken komt dus ook over op de leerlingen. De lichaamstaal en houding van de LO-docent zou iets meer versterkt kunnen worden in de rol van de didacticus, de rol die de LO-docente het meest nastreeft.

LO-docente KL:

Deze LO-docente vindt helemaal niet dat ze de rol van didacticus vervult. De leerlingen vinden echter van wel. Ze denkt, of wil graag, de rol van pedagoog vertolken. Uit de enquête blijkt dat de leerlingen de minste waardes toekennen aan de rol van pedagoog. De LO-docente zal dus moeten proberen om de eigenschappen die de pedagoog heeft te versterken. Nu komt de rol niet over op de leerlingen. Haar lichaamstaal zal dus moeten veranderen. Ze bereikt er momenteel niet mee wat ze zou willen bereiken.

LO-docent RJ:

Uit deze enquête kunnen we concluderen dat de LO-docent niet overkomt op de leerlingen zoals hij zou willen. De LO-docent geeft aan totaal niet de juiste eigenschappen van een gastheer te beheersen, terwijl de leerlingen hem wel indelen in deze rol. 1 klas geeft hier zelfs het hoogste aantal percentages aan. Voor deze LO-docent geldt dat hij op moet letten dat datgene wat hij over wil brengen ook juist aankomt bij de leerlingen. Ergens in de communicatie gaat het bewust of onbewust fout. Voor de LO-docent geldt dat hij waarschijnlijk niet doorheeft dat de leerlingen een andere kijk op hem hebben. Deze enquêtes zijn ten slotte op dezelfde dag gemaakt. De LO-docent moet zichzelf afvragen waar in de communicatie de fouten zitten en moet erg op de lichaamstaal gaan letten die hoort bij de rol die hij wil vervullen.

LO-docent GS:

Voor deze LO-docent geldt dat hij anders overkomt op de leerlingen, dan dat hij zou willen (of zelf denkt). Echter is het verschil in rollen niet groot. De beide klassenenquêtes geven weer dat de leerlingen vinden dat de LO-docent alle rollen beheerst. De LO-docent zelf vindt dit ook, maar geeft weer dat er wel degelijk een verschil zit in het aantal percentages onderling. Het beeld dat de leraar schept over zichzelf komt in grote lijnen overeen met de uitkomsten van de leerlingen. Wat de LO-docent over wil brengen door middel van zijn lesgeefstijlen, komt dus ook aan. We kunnen stellen dat het zelfbeeld van de LO-docent goed is. Ook het gebruik van lichaamstaal komt in grote lijnen overeen op de manieren die de LO-docent zou willen.

LO-docent PJ:

Opvallend is dat de LO-docent zichzelf maar 3 rollen heeft toegekend. Het is zo dat hij zichzelf als 60% de rol van gastheer ziet vervullen. Daarbij vindt hij zichzelf, voor beide 20%, ook deels de rollen van afsluiter en presentator beheersen. Wanneer we kijken naar hoe de LO-docent over zou willen komen, kunnen concluderen dat de leerlingen de LO-docent anders “zien”. De LO-docent zou dus meer in de rol van gastheer moeten kruipen om ook aan de leerlingen over te brengen dat hij deze rol vervult. In tegenstelling tot de rollen van didacticus en pedagoog, deze zou hij in mindere mate uit moeten voeren. We kunnen dus wel stellen dat de leerlingen een ander beeld hebben in vergelijking met het zelfbeeld van de LO-docent.

Algemeen:

Voor dit onderzoek gold dat elke LO-docent “beoordeeld” werd door twee klassen. Uit de enquêtes is gebleken, dat het onderlinge verschil in uitkomsten tussen de klassen vrij weinig is. Het verschil in uitkomsten tussen LO-docent en leerling is echter wel aanwezig. Het is belangrijk dat de LO-docent zichzelf bewust is van datgene wat hij/zij overbrengt. Wanneer je besluit een rol te gaan vervullen zou je alle eigenschappen die bij deze rol horen moeten nastreven. Er hoeft niet perse 1 rol te zijn die het voortouw neemt. Er kunnen meerdere rollen zijn die in de lesgeefstijl van de LO-docent aan bod komen. De LO-docent moet bij het aannemen van een rol zichzelf wel bewust zijn van de wijze waarop hij deze rol uitvoert. Er mag namelijk geen verwarring ontstaan tussen LO-docent en leerling.

Onderzoeksvraag : *‘Wat voor lichaamstaal tonen LO-docenten en in hoeverre komt de rol die LO-docenten willen uitvoeren over op de leerlingen (of is deze anders)?’*

Uit de enquêtes is gebleken dat alle LO-docenten volgens de leerlingen eigenschappen vertonen van alle 5 de rollen. Wat de LO-docent over zou willen brengen komt dus over op de leerlingen. De mate waarin dit overkomt, is echter niet altijd even groot. Bij elke rol hoort lichaamstaal. Het is dus belangrijk om datgene uit te stralen wat passend is bij de rol. Hierbij dient ook gelet te worden op houdingen die passend zijn bij de leerlingen. De rollen moeten namelijk ook effect hebben in de klas en haalbaar zijn.

Doordat we twee klassen per LO-docent hebben genomen, kunnen we nu zien hoe verschillend de uitkomsten zijn tussen twee klassen. Er is gebleken dat deze uitkomsten zeer klein zijn. We raden u echter wel aan om rollen te “vertolken” die passen bij de klas die u lesgeeft. Niet elke klas dient op dezelfde wijze les te krijgen wanneer de leerlingen verschillend gedrag vertonen.

6.7. Discussie

6.7.1. Literatuur:

Wij hebben ons, alvorens dit onderzoek te starten, verdiept in verschillende literatuur. Het boek wat we gebruik hebben voor het literatuur onderzoek van de vijf rollen van de LO-docent, was zeer overzichtelijk en duidelijk in voorbeelden. Tevens zijn de vormen van lichaamstaal en de competenties passend bij elke rol in kaart gebracht in het boek. Dit is de voornaamste reden waarom we dit boek hebben gebruikt voor ons literair onderzoek. Als we kritisch kijken naar de hoeveelheid literatuur, die we hebben gebruikt voor puur het onderzoek, is dit vrij weinig. Maar, doordat we voor onze scriptie al vele boeken hebben doorgespit en internet hebben gebruikt om de hoofdstukken naast dit onderzoek te schrijven, hadden we al enige kennis over het onderwerp lichaamstaal. De boeken waren allemaal in het Nederlands geschreven, waardoor wij alles konden begrijpen en niets hoefde te vertalen. Wij hebben beiden in onze leven al heel wat scripties moeten schrijven en moeten werken met literair onderzoek, waardoor dit voor ons niet nieuw is.

6.7.2 Enquête:

Wij hebben nooit onderzoek verricht m.b.v. een enquête. Hierdoor is er een aantal puntjes die zeker verbeterd kunnen worden voor een volgend onderzoek. Achteraf gezien hebben wij namelijk enige opmerkingen gekregen van leerlingen/LO-docenten over de enquête.

- Er zijn een aantal termen in, die niet concreet waren of niet duidelijk voor leerlingen. Het voordeel dat wij hadden, was dat de LO-docenten deze begrippen begrepen en dit aan de leerlingen konden uitleggen. Het ging hier vooral om de onderbouw klassen.
- Voor de LO-docenten hadden we beter een aparte enquête kunnen maken, met dezelfde vragen, maar een ander bovenschrift, zodat de LO-docenten weten dat zij er zelf ook één moesten invullen.
- Daarnaast hadden we beter zelf langs de klassen kunnen gaan en de desbetreffende LO-docent om de enquêtes in te laten vullen. Veel LO-docenten vergeten het namelijk mee te nemen naar de les en dan gaat er weer een week overheen (of nog meer tijd), voordat het ingeleverd wordt.

Overigens was de enquête overzichtelijk en de leerlingen begrepen welk bolletje ze in moesten kleuren voor het antwoord wat ze wilde geven.

7. Persoonlijke en HALO visie op de 5 rollen.

7.1 Competenties van de Halo

Tijdens onze studieloopbaan voor de opleiding tot leraar lichamelijke opvoeding zijn we ons op vele vlakken aan het ontwikkelen. Hierbij komen de competenties kijken die aan de opleiding verbonden zijn. Vanuit het KVLO worden de competenties voor ons vakgebied bepaald. Onderstaand kunt u zien aan welke competenties tijdens onze gehele ontwikkeling als docent LO gewerkt dient te worden:

Competenties van de leraar LO volgens de vakwereld (KVLO)

1. Ontwerpen en plannen van lessen lichamelijke opvoeding
2. Organiseren en begeleiden van bewegingsonderwijsleerprocessen
3. Observeren en registreren van bewegingsonderwijsleerprocessen
4. Begeleiden van leerlingen bij hun schoolbaan
5. Organiseren en begeleiden van schoolsportprogramma
6. Verwerven en beheren van accommodatie en leermiddelen
7. Bijdrage leveren aan algemene organisatie en beleid van de school
8. Opbouwen en onderhouden van externe contacten
9. Signaleren en vertalen van trends naar het eigen vak
10. Onderhouden en uitbouwen van eigen beroepscompetenties

7.2 Competenties van de 5 rollen

Voor ons onderzoek hebben we gebruik gemaakt van de 5 rollen die eerder omschreven zijn in hoofdstuk 6. Bij elke rol hoort een competentie (of een opsomming van competenties)

In onderstaand schema wordt weergegeven welke HALO competenties verschuild zitten in de competenties van de 5 rollen. Natuurlijk spelen alle rollen een belangrijk aandeel in de competentie ontwikkelingen. We hebben daarom gekozen om de meest belangrijkste weer te geven.

Gastheer: *Het afstemmen op leerlingen en heeft een professionele beroepshouding.*
HALO competenties: 1, 4, 5, 9,10

Presentator: *Overtuigingskracht; presenteren en mondeling communiceren.*
HALO competenties: 2, 7, 8, 10

Didacticus: *Gedifferentieerd werken, geïntegreerd werken, onderwijskundige wendbaarheid, voortgangsbewaking, afstemmen op leerlingen, plannen en organiseren, luisteren, vakdeskundigheid en longitudinaal plannen.*
HALO competenties: 1, 2, 3, 4, 5, 7,

Pedagoog: *Afstemmen op leerlingen, pedagogisch handelen, organisatiesensitiviteit, aanpassingsvermogen, stressbestendigheid, plannen en organiseren, vasthoudendheid, flexibiliteit, luisteren en sensitiviteit.*
HALO competenties: 1, 2, 5, 8

Afsluiter: - *Het afstemmen op leerlingen en heeft een professionele beroepshouding.*
 - *Overtuigingskracht; presenteren en mondeling communiceren.*

- *Gedifferentieerd werken, geïntegreerd werken, onderwijskundige wendbaarheid, voortgangsbewaking, afstemmen op leerlingen, plannen en organiseren, luisteren, vakdeskundigheid en longitudinaal plannen.*
 - *Afstemmen op leerlingen, pedagogisch handelen, organisatiesensitiviteit, aanpassingsvermogen, stressbestendigheid, plannen en organiseren, vasthoudendheid, flexibiliteit, luisteren en sensitiviteit.*
- HALO competenties: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

7.3 Onze visie ten aanzien van de HALO competenties ten opzichte van de 5 rollen competenties.

In eerste instantie mag het duidelijk zijn dat binnen de opleiding aan de halo aan alle competenties gewerkt wordt. De ene competentie komt meer naar voren tijdens de opleiding dan de ander. Sommige moeten namelijk nog veel meer ontwikkeld worden in praktijksituaties, dat vind voornamelijk plaats in de eerste werkjaren na het afronden van de opleiding.

In 7.2 hebben we weergegeven onder welke meest belangrijkste beroepcompetenties van de halo de competenties behorende bij de 5 rollen vallen. In deze paragraaf behandelen we de 5 competenties weer, maar zullen we aangeven welke competenties er duidelijk vanuit de halo aangeleerd worden (deze zijn dik gedrukt) en welke iets minder aan bod komen.

Gastheer: 1. Het afstemmen op leerlingen en heeft een 2. professionele beroepshouding.

1. *Vanuit de HALO wordt aangeleerd om de te geven lessen af te stemmen op de leerlingen. Zo is het heel erg belangrijk om van te voren al te weten wat de leerlingen kunnen en weten. Aan de hand daarvan is het belangrijk om de lesinhoud te bepalen.*
2. *Dat we als LO-docenten een professionele beroepshouding aan moeten nemen lijkt ons zelf duidelijk. Echter benadrukt de HALO dit ook nog. Binnen deze professionele beroepshouding vallen dan natuurlijk de 10 beroepscompetenties behorende bij de Halo (en het blijven ontwikkelen van deze competenties)*

Presentator: 1. Overtuigingskracht; 2. presenteren en 3. mondeling communiceren.

1. *Wanneer we het hebben over overtuigingskracht is dit niet iets wat sterk aangeleerd word. Er wordt meer gewerkt aan het goed kunnen uitvoeren van bewegingen en de indruk die dat achter laat.*
2. *Tijdens onze HALO carrière wordt ons aangeleerd om een sterke mondelinge communicatie te hebben. Dit is namelijk ook zeer belangrijk bij het uitleg geven of het geven van aanwijzingen. Er kan daarbinnen ook een grote differentiatie plaats vinden. Elke leerling kan ook anders benaderd worden. Soms is het ook zo dat de ene leerling een hele korte en krachtige aanwijzing prefereert boven een uitleg.*

Didacticus: 1. Gedifferentieerd werken, 2. geïntegreerd werken, 3. onderwijskundige wendbaarheid, 4. voortgangsbewaking, 5. afstemmen op leerlingen, 6. plannen en organiseren, 7. luisteren, 8. vakdeskundigheid en 9. longitudinaal plannen.

1. *Het is belangrijk om leerlingen uit te dagen en op het eigen niveau te laten werken, daarom krijgen we aangeleerd om tijdens het lesgeven gebruik te maken van differentiatie naar het individu toe.*

2. *Bij het lezen van geïntegreerd werken hebben we eerst op moeten zoeken wat de precieze definitie was. Deze termen hebben wij nog nooit gehoord binnen onze opleiding aan de Halo.*
3. *Onder onderwijskundige wendbaarheid verstaan wij het snel in staat zijn om aanpassingen te maken richting het niveau van leerlingen, wanneer deze anders is dan verwacht of zich niet voldoende/snel genoeg heeft ontwikkeld. We kunnen dit vergelijken met het bieden van differentiatie richting leerlingen. Op de HALO wordt hier duidelijk aan gewerkt.*
4. *Voortgangsbewaking: Natuurlijk is het beoordelen van leerlingen een onderdeel van ons vak. Op de HALO wordt er ook gewerkt aan dat onderdeel. Echter komt voortgangsbewaking niet groot aan bod. Omdat dit iets is wat je als LO-docent meemaakt tijdens een schooljaar, of jaren. In een stageperiode van 8 weken valt daar, kijkend naar de grote lijnen, niet veel aan te werken.*
5. *Vanuit de HALO krijgen we aangeleerd dat de lesinhoud aangepast moet worden aan de leerlingen, zodat de leerlingen op niveau kunnen werken. Echter wordt ons ook meegegeven om ervoor te zorgen dat alles aan bod komt zoals vanuit de overheid wordt vereist. Het kan dus niet zo zijn dat de leerlingen de te geven sporten gaan bepalen. Je kunt de te geven sporten afstemmen aan de leerlingen wanneer ze bijvoorbeeld beloond kunnen worden voor een periode goed mee sporten, of wanneer je bijvoorbeeld kunt verwachten dat ze druk zijn op de vrijdag voor de kerstvakantie.*
6. *Plannen en organiseren is ten eerste heel belangrijk om überhaupt deze HBO opleiding te volgen. Wat dus ook inhoudt dat wij vanuit de opleiding gezien hierin ons zelf dienen te ontwikkelen. Structuur is belangrijk.*
7. *Vanuit de opleiding wordt ons erg sterkt aangeleerd om eerst na te denken voor je iets zegt. Echter valt hierbij het onderdeel luisteren soms een beetje in duigen. Bij dat luisteren komt ook het signaleren van lichaamstaal kijken; het herhalen van wat er gezegd is ter controle; doorvragen en laten merken dat je luistert. Wij zijn van mening dat er op luister gebied meer gedaan kan worden aan de ontwikkeling om deze competentie te versterken.*
8. *Als je aan de leraren opleiding van lichamelijke opvoeding start wordt je bekwaam gemaakt om later als docent LO binnen het onderwijs te kunnen functioneren. We kunnen dus met zekerheid stellen dat er binnen de Halo gezorgd wordt aan het ontwikkelen van de competentie om vakdeskundig te worden.*
9. *Longitudinaal plannen: "overziet de samenhang tussen onderwijsactiviteiten en zorgt voor de realisatie van onderwijsdoelen." In eerste instantie hebben we longitudinaal plannen niet dikgedrukt omdat de term bij ons onbekend was. Echter na longitudinaal gedefinieerd te hebben kunnen we wel degelijk stellen dat dit een competentie is die vanuit de halo ontwikkeld wordt.*

Pedagoog: 1. Afstemmen op leerlingen, 2. pedagogisch handelen, 3. organisatiesensitiviteit, 4. aanpassingsvermogen, 5. stressbestendigheid, 6. plannen en organiseren, 7. vasthoudendheid, 8. flexibiliteit, 9. luisteren en sensitiviteit.

1. *Vanuit de HALO krijgen we aangeleerd dat de lesinhoud aangepast moet worden aan de leerlingen, zodat de leerlingen op niveau kunnen werken. Echter wordt ons ook meegegeven om ervoor te zorgen dat alles aan bod komt zoals vanuit de overheid wordt vereist. Het kan dus niet zo zijn dat de leerlingen de te geven sporten gaan bepalen. Je kunt de te geven sporten afstemmen aan de leerlingen wanneer ze bijvoorbeeld beloond kunnen worden voor een periode goed mee sporten, of wanneer je bijvoorbeeld kunt verwachten dat ze druk zijn op de vrijdag voor de kerstvakantie.*

2. *Een goed pedagogisch klimaat is volgens de Halo zeer belangrijk. Een LO-docent moet zorgen dat leerlingen zichzelf prettig vinden in de les en het welbevinden hoog is. Een goed pedagogisch klimaat kan hier voor zorgen. Het is dus ook zo dat er bij de benadering tussen leerling/LO-docent, leerling-onderling en leerling-context vanuit de Halo gezien rekening gehouden moet worden met het pedagogisch klimaat en hoe de status van de leerling hierin is.*
3. *Organisatiesensitiviteit: “Zich bewust tonen van de invloed en de gevolgen van beslissingen en gedragingen van mensen in een organisatie” of “Onderkennen van invloed en gevolgen van eigen beslissingen of activiteiten op andere onderdelen van de organisatie”. Binnen de HALO wordt hier niet erg veel aandacht aan geschonken. We richten ons nog meer op de eigen ontwikkelingen als LO-docent.*
4. *Binnen de HALO wordt er niet veel aandacht besteed aan het aanpassingsvermogen. Je maakt tijdens een te lopen stage namelijk zelf de keuze binnen wat voor organisatie je deze wilt lopen (wat voort soort onderwijsvorm).*
5. *Stressbestendigheid is niet een competentie waarvan vanuit de HALO aangeleerd wordt om dit tegen te gaan. Het heeft wel een verband met organiseren en plannen, wanneer dit namelijk goed verloopt is er ook geen reden om stress te hebben.*
6. *Plannen en organiseren is ten eerste heel belangrijk om überhaupt deze HBO opleiding te volgen. Wat dus ook inhoudt dat wij vanuit de opleiding gezien hierin ons zelf dienen te ontwikkelen. Structuur is belangrijk.*
7. *Vasthoudendheid. Op de HALO word je ook aangeleerd dat je niet altijd je zin kunt hebben. Binnen een organisatie zul je het met leuke en minder leuke collega's moeten doen. Echter de andere kant van vasthoudendheid, de kant waarbij je doorzettingsvermogen moet hebben om doelen te bereiken is wel iets wat je wordt bijgebracht.*
8. *Flexibiliteit. Op de HALO wordt je wel voorbereid op je eventuele eerste baan in het onderwijs. Er wordt wel benadrukt dat niet alles direct kan lopen en gaan zoals je zelf zou willen en dat je dus aanpassingen moet maken voor jezelf binnen de organisatie waarin je terecht komt.*
9. *luisteren en sensitiviteit.*

Afsluiter:

- Het afstemmen op leerlingen en heeft een professionele beroepshouding.
- Overtuigingskracht; presenteren en mondeling communiceren.
- Gedifferentieerd werken, geïntegreerd werken, onderwijskundige wendbaarheid, voortgangsbewaking, afstemmen op leerlingen, plannen en organiseren, luisteren, vakdeskundigheid en longitudinaal plannen.
- Afstemmen op leerlingen, pedagogisch handelen, organisatiesensitiviteit, aanpassingsvermogen, stressbestendigheid, plannen en organiseren, vasthoudendheid, flexibiliteit, luisteren en sensitiviteit.

Zie bovenstaand.

7.4. Visie op de competenties.

In 7.3 hebben we per competentie beschreven in hoeverre wij tijdens onze opleiding het gevoel hebben gehad dat ons iets is aangeleerd of bijgebracht. In deze paragraaf zullen we onze visie geven op het ontwikkelen van de competenties van de 5 rollen.

Wanneer we kijken naar de 10 beroepscompetenties van de HALO kunnen we stellen dat de ontwikkeling van al deze competenties van nut is tijdens je carrière als docent LO. Al deze competenties komen ook terug in de 5 rollen. De competenties die aan rollen verbonden zijn, zijn in onze ogen duidelijk geformuleerd en ook passend.

Wij vinden zeker dat alle competenties tijdens je gehele carrière een belangrijke rol spelen. Maar er moet wel een duidelijk verschil zitten in de ontwikkelingen hiervan. Het is namelijk niet logisch en niet haalbaar als alle competenties gelijktijdig ontwikkeld worden. Er zitten bij de competenties van de 5 rollen onderdelen, die je pas kunt gaan ontwikkelen wanneer je echt het werkveld betreedt. Het is dus belangrijk om jezelf altijd te blijven ontwikkelen.

8. Conclusie

In hoeverre is lichaamstaal een belangrijke factor voor de wijze waarop de LO-docent lesgeeft?

Wij hebben de volgende conclusies kunnen trekken na het schrijven deze scriptie:

- Lichaamstaal is non-verbale + non-vocale communicatie. Door middel van gezichtsuitdrukkingen zijn we in staat om al heel veel te ‘zeggen’. Door middel van lichaamshoudingen kunnen we deze emoties/signalen versterken.
- Lichaamstaal laat een bepaalde indruk achter bij anderen, waarvan iemand zich niet bewust van hoeft te zijn. Dit kan men aanpassen door het Johari-window en zich bewust te worden van zijn/haar lichaamstaal.
- De mate waarin lichaamstaal een rol speelt binnen het pedagogisch klimaat is heel erg groot. Voor de LO-docent is het belangrijk om rekening te houden met zijn/haar eigen lichaamstaal. Maar ook is het belangrijk voor een LO-docent om in te schatten hoe het welbevinden van leerlingen is binnen de klas. Na het signaleren van de mate van welbevinden zal er indien nodig verandering moeten komen in de lichaamstaal van de LO-docent, aangezien lichaamstaal een grote invloed heeft op de communicatie/pedagogisch klimaat.
- Uit de enquête onderzoeken, die afgenomen zijn op twee verschillende scholen, blijkt dat leerlingen het over het algemeen met elkaar eens zijn wat betreft de rol/lichaamstaal van de LO-docent(e) (HML). De LO-docenten bereiken echter niet geheel wat ze zouden willen bereiken, doordat het percentage verschillen soms niet overeenstemmen met elkaar (HML). De leerlingen en de LO-docenten hadden het over het algemeen dezelfde uitkomsten (Segbroek College). Opvallend was dat sommige LO-docenten zichzelf niet ‘zeer sterk’ terugzagen in bepaalde rollen (Segbroek College).
- Er zijn 5 rollen te benoemen binnen het lesgeven, namelijk die van pedagoog, didacticus, afsluiter, gastheer en presentator. Aan deze rollen zitten competenties verbonden, zo ook voor de opleiding aan de HALO. Wanneer we al deze competenties naast elkaar leggen kunnen we concluderen dat ze stuk voor stuk zeer belangrijk zijn binnen de ontwikkeling als docent LO. Alle rollen zijn verbonden met lichaamstaal en dienen ontwikkeld te worden tijdens de gehele carrière als LO-docent.

De conclusie is dat lichaamstaal een ontzettend belangrijke factor is binnen het communiceren. Ook is het zeer belangrijk om jezelf er van bewust te zijn dat lichaamstaal “veel zeggend” is. Het is dus noodzakelijk dat LO-docenten binnen lichaamstaal ontwikkelingen kunnen doorgaan.

9. Literatuurlijst

9.1. Sites:

www.encyclo.nl
www.lichaamstaal.nl
www.utopia.knoware.nl
www.mens-en-samenleving.infonu.nl
http://www.menscentraal.nl/lichaamstaal_heel_belangrijk.html
http://nl.wikipedia.org/wiki/Non-verbale_communicatie
<http://www.encyclo.nl/begrip/lichaamstaal>
<http://www.encyclo.nl/begrip/non-verbale%20communicatie>
http://webserver.kempel.nl/studieroutes/BA1/SR_BA1_OND/materiaal/Werken%20aan%20pedagogisch%20klimaat-1.pdf

9.2. Boeken:

Auteur: Ellen Kuners

Titel: Persoonlijke uitstraling, de effecten van lichaamstaal

Uitgever/Jaar: Thema, bedrijfswetenschappelijke en educatieve uitgeverij

Druk: vierde druk

Auteur: Victor van Geel

Titel: Lichaamstaal, praktijkboek voor de leraar

Uitgever/Jaar: Intro, Baarn 1999

Druk: vierde druk

Auteur: Ed Nissink

Titel: Je bent sprekend je lichaam.

Uitgever/Jaar: Ankh-Hermes B.V., 2002

Druk: derde druk

Auteur: Parker J. Palmer

Titel: Leraar met hart en ziel

Uitgever/jaar: Wolters noordhoff, 2005

Druk: 1^e druk

9.3. Filmpjes:

http://www.youtube.com/watch?v=7dboA8cag1M&feature=player_embedded

9.4. Literatuur ‘onderzoek’:

9.4.1. Boeken:

Auteur: Martie Slooter;

Titel: De vijf rollen van de docent

Uitgever/Jaar: CPS: Amersfoort 2009;

ISBN: 978-90-6508-616-7

Auteur: Peter Swanborn

Titel: Methoden van sociaal/wetenschappelijk onderzoek.

Uitgever/Jaar: 1991 (5^e druk)

ISBN: 9789060097960

Hoofdstuk 10 Bijlagen

De enquêtes